

Δρομολόγιο

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Αφετηρία Γ. ΒΩΚΟΣ: Φιλοσοφία και Λογοτεχνία - Το παράδειγμα του Βίκτορα Ουγκώ Ε. ΜΠΕΛΜΠΑ: Η κυρία Άλρα - Ένα απόσπασμα Λ. ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ: Η ελληνική γλώσσα στο σύγχρονο μυθιστόρημα Χ. ΣΑΜΑΡΑΣ: Τέσσερα ποιήματα Γ. Ν. ΑΨΗΛΙΔΗΣ: Ακατάγραπτες Βορειοελλαδίτικες εκδόσεις - Μικρή συμβολή στη βιβλιοκαταγραφή του Ντίνου Χριστιανόπουλου Γ. ΚΑΡΤΕΡΗΣ: Ο Στάλιν

ΣΤΕΛΙΟΣ ΤΟΛΙΟΣ [ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ]

Γ. ΠΕΤΚΟΓΛΟΥ: *Arm!* Χ. Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: Άγγελος Σικελιανός - Σταθμοί του πνευματικού του βίου - Αποσπάσματα του φιλοσοφικού του στοχασμού Χ. ΠΟΛΑΤΙΔΗΣ: Παράλληλα κείμενα (Με αφορμή τον Ε. Πάουντ) ΧΤΙΚΙΟ - ΚΑΚΟ ΣΥΝΑΠΑΝΤΗΜΑ: Ένα είδωλο να προσκυνήσω Σ. Π. ΑΡΑΜΠΑΤΖΗΣ: Δρομόμετρο ΣΕΡΡΑΪΚΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΑ: Το περιοδικό "Εποχή"

1

Φθινόπωρο 2003

Δρομολόγιο

Περιοδικό λόγου και τέχνης

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

“Πυξίδα”

(πολιτιστική εταιρεία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα)

ΕΚΔΟΤΗΣ

Σάκης Π. Αραμπατζής

Διευδύνεται από Επιτροπή

Τεύχος 1

Φθινόπωρο 2003

Τιμή: 5 ΕΥΡΩ

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ, ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ:

TAX. Δ/ΝΣΗ: Τ.Θ. 112, 62100 Σέρρες

τηλ. 23210 55557 / E-mail: dromologio@hotmail.com

Σύμβουλος Επικοινωνίας

Θάλεια Καμπουρίδου

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ:

Εσωτερικού Ιδιωτών: 20 ΕΥΡΩ

Εταιρειών: 50 ΕΥΡΩ

Εξωτερικού: Ευρώπη 50 ΕΥΡΩ, Αμερική-άλλες ήπειροι \$ 60

Τραπεζικοί λογαριασμοί:

Τράπεζα Εργασίας, 0026-0223-21-0100316088

(παρακαλούμε να ζητάτε από την Τράπεζα να πληκτρολογείται
ως αιτιολογία το ονοματεπώνυμό σας)

Π.Ε. ΠΥΞΙΔΑ: Έδρα Σέρρες, Βενιζέλου 3, Όροφος^{1ος}

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ • ΦΙΛΑΜ • ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΚΗ Λευκώνας Σερρών, Τηλ.: 23210 98890

ISSN 1109-8228

Αφετηρία

Ξεκινήσαμε το δρομολόγιο μας στο χώρο του λόγου και της τέχνης δίχως κάποιο συγκεκριμένο προορισμό. Όχημα, το περιοδικό που κρατάτε στα χέρια σας. Τι είναι αυτό που μας έκανε να μπούμε σε αυτή την “περιπέτεια”; Το ερώτημα εύλογο. Συζητώντας κατά καιρούς μεταξύ μας, με έκπληξη διαπιστώσαμε πως λίγο πολύ, σε κάποια στιγμή της ζωής μας, όλοι μας νιώσαμε την ανάγκη για ένα τέτοιο ταξίδι, μακρινό ή κοντινό δεν έχει σημασία. Δεν είμαστε οι πρώτοι που το επιχειρούμε μα ούτε και οι τελευταίοι.

Είναι γεγονός πως το ταξίδι ο καθένας μας το φανταζόταν διαφορετικό από τους άλλους. Άλλωστε έτσι δεν είναι οι άνθρωποι; Κάπου διαφωνήσαμε, κάπου υποχωρήσαμε, προσθέσαμε, αφαιρέσαμε θέματα και ιδέες, τελικά καταλήξαμε. Επιλέξαμε το “οικονομικό” μοντέλο που δοκιμάστηκε στο παρελθόν αποδείχοντας ικανοποιητική αντοχή και σοβαρή αξιοπιστία. Κάναμε το απαραίτητο σέρβις και αναζητήσαμε τους συνεπιβάτες μας. Χαρήκαμε που βρέθηκαν πολλοί. Σε όποιους απευθυνθήκαμε ο καθένας με τον τρόπο του πρόθυμα ανταποκρίθηκε. Φουλάρουμε

και ξεκινήσαμε' δίχως χάρτη και πυξίδα.

Στο δρομολόγιο θα βρείτε μεγάλες και μικρές ιστορίες. Ποιήματα και πεζά. Αναφορές στο χθες και το σήμερα. Σύντομες μελέτες και κριτικά σημειώματα. Μεταφράσεις, ζωγραφιές, φωτογραφίες... Μια χαραμάδα φως απ' το αύριο. Τίποτα δεν μας δεσμεύει και τίποτα δεν το θεωρούμε δεδομένο. Όλα μπορούν να αλλάξουν στη διαδρομή, στις αποβάθρες των στάσεων. Το σχήμα, η μορφή και η περιοδικότητα. Όλα μπορούν να τεθούν εκ νέου προς συζήτηση. Έτσι κι αλλιώς πιστεύουμε "στο θάνατο της μνήμης και την ανάσταση των επιθυμιών εν μέσω ρόδων, γιασεμιών και υακίνθων" (Μ. Χατζιδάκις).

Το μόνο που δεν πρόκειται να αλλάξει είναι ένα κι αποτελεί τη βασική μας αρχή. Το δρομολόγιο είναι περιοδικό Λόγου και Τέχνης. Δεν πολιτεύεται, δεν αντιπολιτεύεται. Δεν σχετίζεται με κέντρα και παράκεντρα. Δεν ανήκει σε κανένα "χώρο". Δεν κατατρύχεται από στερεότυπα, ούτε σκοπό του έχει να επιβάλει άποψη. Η ελευθερία του λόγου καθώς και η ισότιμα ελεύθερη κριτική στάση του αναγνώστη είναι θέσεις αδιαπραγμάτευτες. Στο θέμα αυτό δεν κάνουμε εκπτώσεις, όποιο κι αν είναι το κόστος μιας τέτοιας επιλογής.

Διαβιώνουμε - οι περισσότεροι τουλάχιστον που συναντηθήκαμε σε αυτό το δρομολόγιο - στις Σέρρες. Αυτό ίσως κάτι να λέει. Μπορεί και τίποτα. Όπως και να 'ναι ξεκινήσαμε να ταξιδεύουμε μαζί από τον ίδιο τόπο, την ίδια αφετηρία. Ο καθένας μας έχει τη δική του διαδρομή. Την προσωπική του ιστορία. Διατηρώντας αναλλοίωτα και στο ακέραιο τα χαρακτηριστικά της αυτονομίας μας, κλέβουμε απ' τον χρόνο μας γι' αυτό το ταξίδι, γιατί πειστήκαμε πως αξίζει τον κόπο. Ίσως και να 'χουμε λαδέψει. Αυτό ο χρόνος θα το δείξει.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΒΩΚΟΣ

Φιλοσοφία και Λογοτεχνία. Το παράδειγμα του Βίκτορα Ουγκώ

Το θέμα για το οποίο θα σας μιλήσω σήμερα, Φιλοσοφία και Λογοτεχνία, είναι ανεξάντλητο. Μπορούμε πράγματι να εξετάσουμε το ερώτημα από πολλές σκοπιές. Μπορούμε να αναρωτηθούμε, για παράδειγμα, για το ποσό λογοτεχνίας που υπάρχει σε ένα κείμενο λογοτεχνίας. Μπορούμε, επίσης, να ρωτήσουμε τη λογοτεχνία από τη μεριά της φιλοσοφίας, τι σόι λόγος είναι ο δικός της. Αλήθεια, τι λέει η λογοτεχνία; Αυτή που φαίνεται να μην έχει ιδιαίτερη σχέση με την αλήθεια, έτσι τουλάχιστον που την αντιλαμβάνεται η φιλοσοφία, μια και τα πράγματα που αφηγείται η λογοτεχνία δεν έχουν σχέση με αυτό που έχουμε συνηθίσει να ονομάζουμε αλήθεια. Αλλά μπορούμε, ακόμη, να ρωτήσουμε τη φιλοσοφία από τη μεριά της λογοτεχνίας, για το δικαίωμα που έχει η φιλοσοφία να θεωρεί τον εαυτό της ως κάτοχο και δεματοφύλακα της αλήθειας. Οι προβληματικές σχέσεις φιλοσοφίας και λογοτεχνίας ή της τέχνης γενικότερα, είναι γνωστές από την εποχή του Πλάτωνα και όλοι γνωρίζουμε πως ο μεγάλος φιλόσοφος εξόρισε από την Πολιτεία του τους ποιητές. Αλλά και οι λογοτέχνες δεν είναι πάντοτε τρυφεροί με τη φιλοσοφία ή, ακριβέστερα ίσως, με τους φιλόσοφους: δεν έχετε παρά να διαβάσετε το πορτρέτο των φιλοσόφων σε διάφορα σημαντικά λογοτεχνικά έργα, για να διαπιστώσετε αμέσως την ειρωνική διάθεση των συγγραφέων για τους φιλοσόφους. Στα λογοτεχνικά έργα, συνήθως, οι φιλόσοφοι δεν παρουσιάζονται με τρόπο κολακευτικό.

Το κείμενο παρουσιάστηκε σε εκδήλωση που διοργάνωσε η Πολιτιστική Εταιρεία "Πέλασις" την Κυριακή 10 Νοεμβρίου 2002, στη Δ.Ε.Π.Κ.Α. Σερρών.

Στην αποψινή μας συνάντηση θα μου επιτρέψετε να διαλέξω έναν δρόμο κάπως διαφορετικό. Δεν θα μείνω στη διαμάχη για να προκρίνω έναν από τους δύο αντιπάλους και να του δώσω τα εύσημα που, σύμφωνα με την κρίση μου, θα του ταίριαζαν· δεν θα εξετάσω, ακόμη, το πολύ ενδιαφέρον πρόβλημα των ιστορικών όρων στους οποίους αναδύεται, κάθε φορά, η προβληματική σχέση φιλοσοφίας και λογοτεχνίας. Θα μείνω σε κάτι που μοιάζει απλούστερο. Θα αναρωτηθώ - και ελπίζω να σας παρασύρω στο ερώτημα - για το τι σκέφτεται η λογοτεχνία, αν η λογοτεχνία σκέφτεται κάτι. Συνήθως το ερώτημα αυτό δεν τίθεται ή, όταν τίθεται, το παραμερίζουμε με ταχύτητα. Θεωρούμε, τις περισσότερες φορές, ότι η λογοτεχνία δεν σκέφτεται, αλλά αισθάνεται κυρίως, μας δίνει εικόνες, όπως λέμε, για να νιώσουμε την πραγματικότητα. Αν η φιλοσοφία είναι αρθρωμένη λογικά σκέψη, η οποία καταλήγει τις περισσότερες φορές σε συγκροτημένο σύστημα, η λογοτεχνία δημιουργεί συναισθήματα. Απλούστερα, αν η φιλοσοφία σκέφτεται, η λογοτεχνία αισθάνεται. Γι αυτό, μάλιστα, σε παλαιότερες εποχές, ίσως όμως και σήμερα, η φιλοσοφία αρμόζει σε ανδρικό κοινό, ενώ η λογοτεχνία αγγίζει ένα γυναικείο κοινό, το οποίο θεωρούμε πιο ευάλωτο στις συγκινήσεις. Θα το πω επιγραμματικά: η σκέψη για τους άνδρες, η συγκίνηση για τις γυναίκες. Αυτή η εμβληματική πρόταση αποκτά όλη της την ισχύ με το ρομαντισμό, όπου η κυρία είναι συνεχώς μόνη της στο σαλόνι του σπιτιού, αναστενάζοντας με ένα μυδιστόρημα στο χέρι και περιμένοντας να βγει από τις σελίδες του βιβλίου και να εμφανιστεί ενώπιόν της, με σάρκα και οστά, ο ρωμαλέος, τρυφερός, ιπποτικός ήρωας, έτοιμος να της παραδοθεί, μόνο σ' αυτήν, που δεν περιμένει παρά μόνο αυτόν, για να του παραδοθεί με τη σειρά της. Η ίδια ξέρει ότι αυτό δεν θα συμβεί, χωρίς όμως να πάψει, ούτε για μια στιγμή, να το επιθυμεί. Αν η λογοτεχνία μας δημιουργεί τέτοιες ψευδαισθήσεις, ψευδαισθήσεις ίσως απαραίτητες για να λειτουργήσουν οι αισθήσεις μας, πώς μπορεί κανείς να της εμπιστευθεί, έστω και στο ελάχιστο, τη σκέψη, που είναι πράγμα σοβαρό και κολλημένο στην πραγματικότητα;

Αυτό που θα με απασχολήσει είναι ακριβώς η σκέψη που παράγεται από τη λογοτεχνία στη λογοτεχνία - αν δεχτούμε να αναρωτηθούμε ότι στη λογοτεχνία παράγεται σκέψη. Για να έχει

όμως κάποιο νόημα αυτό που θα σας πω, πρέπει να το περιορίσουμε σε όρια, τα οποία θα το κάνουν περισσότερο συγκεκριμένο. Γι' αυτό και διάλεξα να αναφερθώ σε έναν συγγραφέα - τον οποίο οι περισσότεροι γνωρίζουν - μια και έχει μεταφραστεί στη γλώσσα μας εδώ και πολύ καιρό, ενώ έχει διαβαστεί από πολλές γενιές. Μιλώ βεβαίως για τον Βίκτορα Ουγκώ. Ο τελευταίος είναι χρήσιμος όχι μόνο για τον τρόπο με τον οποίο θα χειριστώ το θέμα, αλλά και για άλλους λόγους: πρόκειται για έναν από τους πρωτεργάτες του ρομαντισμού στη Γαλλία. Επιπλέον, φαίνεται ο ίδιος να μην έχει καμιά σχέση με τη φιλοσοφία, αρνούμενος πεισματικά να εντάξει στο έργο του αυτό που θα ονομάζαμε φιλοσοφικό στοχασμό ή φιλοσοφική σκέψη. Όλα λοιπόν δείχνουν ότι η φιλοσοφία είναι επιδεικτικά απύσχα από την πεζογραφία του Ουγκώ.

Δυο λόγια για τη ζωή του ανθρώπου. Ήταν μόλις δεκατεσσάρων χρονών, όταν δήλωσε χωρίς περιστροφές: "Θέλω να γίνω Σατωδριάνδος ή τίποτα!". Η αλήθεια είναι ότι ανέβασε τον πήχη πολύ ψηλά· κατάφερε όμως τελικά να πηδήξει ψηλότερα: έγινε ο Βίκτωρ Ουγκώ. Αλλά τα πράγματα δεν ήταν καθόλου εύκολα στην αρχή, γιατί η δήλωσή του συνέπεσε με το Βατερλό και ο πατέρας του ήταν στρατηγός του Ναπολέοντα, και μάλιστα από τους πολύ γνωστούς. Όχι μόνο, δυστυχώς, για τους θριάμβους του· γιατί αν συνέλαβε τον Fra Diavolo στην Ιταλία, οδήγησε τον γαλλικό στρατό σε συντριβή στην Ισπανία. Μόνο που η ήττα αυτή θα συνοδεύεται για πάντα με το μαύρο γέλιο του Γκόγια. Ίσως για αυτό ο Ουγκώ σχεδιάζει σε όλη του τη ζωή με πάθος. "Τα σχέδιά μου είναι λίγο άγρια", ομολογεί ο ίδιος και θα αρνηθεί πεισματικά να τα εκθέσει. Τα κληροδοτεί όμως στην Εθνική Βιβλιοθήκη - εκεί είναι η θέση τους, όχι στην Πινακοθήκη - μαζί με τα ανέκδοτα χειρόγραφα.

Όλη η οικογένεια έζησε την ταπείνωση, μια και βρισκόταν με τον στρατηγό στην Ισπανία. Η επιστροφή και η ζωή στο Παρίσι, ύστερα από τα μεγαλεία της Αυτοκρατορίας, είναι δύσκολη. Ο στρατηγός δεν κατάφερε να κάνει περιουσία και η πραγματική αριστοκρατία, η παλιά καλή αντιδραστική αριστοκρατία, όχι αυτή η μιτασιόν που έστησε με διάταγμα ο Ναπολέων, επέστρεψε από την εξορία και βρίσκεται στην εξουσία. Το μόνο που μένει είναι ένα όνομα, το δικό σου, και χρειάζεται ολόκληρη στρα-

τηγική για να το επιβάλλεις, όταν δεν έχεις την περιουσία του Λαμαρτίνου και τα εισοδήματα του Musset. Η δόξα, λοιπόν. Στο σημείο αυτό ο Ουγκώ δεν έκρυψε ποτέ τις προθέσεις του: θέλει να γίνει σημαντικός, ο σημαντικότερος από τους σημαντικούς: μόνο τότε το παιχνίδι αξίζει τον κόπο. Οι ευκαιρίες υπάρχουν στην αλλοπρόσαλλη κοινωνία της Παλινόρθωσης, η οποία δεν ξέρει και δεν μπορεί να αποφασίσει πού να σταθεί, αρκεί να παίζει κανείς σωστά. Και ο Βίκτωρ είναι καλός παίκτης. Αρνείται να επινοήσει μια γενεαλογία, αυτό το δεκανίκι που θεώρησε απαραίτητο ο Μπαλζάκ, για παράδειγμα.

Όχι, ο Ουγκώ θα σταθεί μόνος του στα πόδια του. Η δέλησή του είναι από γρανίτη. Κάποιος που τον γνώρισε από κοντά στα 1820 γράφει: “Όπως όλοι οι δυνατοί άνθρωποι, ο Ουγκώ διαίσθανόταν ότι είχε μια αποστολή να εκτελέσει (...) Από τα πρώτα του βήματα τέντωσε το χέρι του, έδειξε με το δάχτυλό του και είπε: Θα πάω εκεί!”. Το σημείο που έδειξε στον ορίζοντα ήταν η νέα λογοτεχνία, που μόλις είχε εισβάλλει στη Γαλλία με ένα βάρβαρο όνομα: ο ρομαντισμός. Ο Ουγκώ θα γίνει ο αρχάγγελός του. Ταυτοχρόνως θα γίνει ο φύλακας άγγελος της Μοναρχίας. Στον πρόλογο που γράφει για τις Ωδές, το 1822, δεν μασάει τα λόγια του: “η ιστορία των ανθρώπων είναι ποιητική, μόνο αν κριθεί από το ύψος των μοναρχικών ιδεών και των δρασκευτικών πεποιθήσεων”. Την ίδια χρονιά στρέφεται με αξιοσημείωτη βιασιότητα εναντίον των φιλελευθέρων, γιατί “ο φιλελευθερισμός είναι μια αντιποιητική συμμορία, επειδή είναι αντιδρασκευτική και αντικοινωνική”. Από το 1819 ως το 1826 θα υμνήσει το χρονικό της αντεπανάστασης, τις δοκιμασίες, τις δυσίες και τους θριάμβους της.

Αλλά ήδη αρχίζει να διαφαίνεται ότι η Παλινόρθωση έχει εξαντληθεί στις προσπάθειές της να συμβιάσει τα ασυμβιάστα: τη βούληση του μονάρχη με τη βούληση του λαού. Ο Ουγκώ, που νοιώθει τον αέρα της αλλαγής, θα στραφεί με περιέργεια και τρόμο στη σκοτεινή αυτή πραγματικότητα, τον λαό, στον οποίο θα αναγνωρίσει τον νέο Μονάρχη, εξίσου αυδαίρετο και τυραννικό με τον άλλο, αλλά με πιο βαθιές ρίζες στη φύση και στην ιστορία. Τότε, στο κατώφλι της Επανάστασης του 1830, εμφανίζεται στα γραπτά του το πρωτόγνωρο σύνθημα, ή το καινούργιο credo, της

ελευθερίας στην τέχνη, “γιατί η αρχή της ελευθερίας θα ανανεώσει την τέχνη, όπως ανανέωσε την κοινωνία”. Η ποίηση, το μυθιστόρημα και το δράμα θα εξακολουθήσουν να είναι τέχνα της δοκιμασίας, αλλά τώρα πια η τέχνη θα γράψει την τραγωδία της επανάστασης με ένα “βαρύ αίσθημα πένθους, το οποίο βαδίζει με το αγέρωχο ύφος της μεγαλοπρέπειας”. Όπως θα το πει ο ίδιος, “όποιος θέλει να φτιάξει κόσμο, χρειάζεται το χάος” και αυτό το χάος είναι η επανάσταση, η εξέγερση, η ταραχή, από τις οποίες θα προκύψει “ένας διευρυμένος κόσμος, ένας κόσμος που έχει συντρίψει την ετικέτα, ένας κόσμος στον οποίο βασιλεύει το συγκεκριμένο και το χρωματιστό, ένας κόσμος όπου το τρομακτικό και το παραμυθένιο έχουν σκίσει τα πέπλα τους”.

Σ’ αυτήν τη γωνία θέλω να σταματήσω, όπου μόλις έστριψε ο Ουγκώ βρήκε μπροστά του τον λαό και δεν ήξερε τι είναι αυτό το παράξενο πράγμα. Αυτό το πρωτόγνωρο φαινόμενο. Ο λαός ως μάζα. Επανάσταση του 1830. Εμφάνιση των μαζών στην ιστορία. Ο Μαρξ πηγαίνει στο Παρίσι. Υπάρχουν όμως και άλλοι εξωτερικοί όροι.

Το 1836 συντελέστηκε στη Γαλλία μια σημαντική αλλαγή στον χώρο του περιοδικού Τύπου, η οποία συνδυάστηκε με τη μεταμόρφωση του αναγνωστικού κοινού: εγκαινιάστηκε η μαζική δημοσιογραφία ή δημοσιογραφία των μαζών, σε συνάρτηση με την εισαγωγή διαφημιστικών αγγελιών στα περιοδικά έντυπα. Η τελευταία αυτή πρωτοβουλία, που έγινε χωρίς τυμπανοκρουσίες, επέτρεψε τη μείωση του κόστους των συνδρομών - το οποίο ήταν εμφανώς δυσανάλογο με τα έσοδα του αναγνωστικού κοινού - και, κατά συνέπεια, τη διάθεση των εντύπων σε πολύ μεγαλύτερο αριθμό αναγνωστών. Η διεύρυνση του αναγνωστικού κοινού, που ήταν το πρώτο και ουσιαστικό βήμα για να απαλλαγούν οι εφημερίδες από το “άγχος της συνδρομής”, δεν οδήγησε μόνο σε τεχνικές καινοτομίες: άνοιξε τον δρόμο σε σημαντικές ιδεολογικές ανακατατάξεις που σφράγισαν την εποχή.

Ο εκδότης Girardin, εμπνευστής της πρωτοβουλίας, μοιάζει να έχει επίγνωση των επιλογών του. Στο πρώτο φύλλο της εφημερίδας La Presse, την οποία εκδίδει τον Ιούλιο 1836, στο κύριο άρθρο του, που έχει προγραμματικό χαρακτήρα, εξηγεί πως η σκέψη που τον ώθησε στην έκδοση μιας καινούργιας εφημερίδας

είναι το γεγονός ότι η απόκλιση των απόψεων που οι άνθρωποι εκφράζουν στην καθημερινή τους ζωή είναι περισσότερο φαινομενική παρά πραγματική: “απόκλιση υπάρχει μόνο στην επιφάνεια” στο βάθος σχεδόν ποτέ. Η προσεκτική έρευνα και η σοβαρή ανάγνωση μας έπεισαν ότι οι υψηλότερες διάνοιες οικοδομούν με βάση ταυτόσημες σχεδόν ιδέες. Σκάβοντας, βρήκαμε τα ίδια στρώματα στο υπόβαθρο των λόγων και των γραπτών τους”. Με οδηγό τις προηγούμενες διαπιστώσεις, ο εκδότης θέτει τον στόχο του: ομοιογένεια του δημόσιου λόγου και ταυτόχρονη μετατόπιση του ενδιαφέροντος από το υψηλό στο χαμηλό, από το ύψος στο βάθος, εκεί δηλαδή που συγκεντρώνεται, για να συνενωθούν σ’ ένα αδιάσπαστο αμάλγαμα, οι διαφορετικές απόψεις, οι οποίες, μόλις αναδυθούν, διασπώνται σε διαμάχες. Στη συγκυρία αυτή έκανε την εμφάνισή της μια καινούργια φιγούρα που έμελλε να έχει πολύ μέλλον: ο υπόγειος άνθρωπος.

Αναζητώντας κάτω από τις διαφορετικές απόψεις που διακρίνουν τους ανθρώπους, τον κοινό παρανομαστή, ο Girardin θέτει τις νόρμες στις οποίες πρέπει να υποταγεί μια γνώμη για να είναι ακριβώς κοινή ή, με άλλα λόγια, για να οριστεί ως άποψη του μέσου αναγνώστη. Αυτός ακριβώς ο αναγνώστης, που συγκροτήθηκε στα βάθη υπό τη μορφή μάζας, εκσφενδονίζεται τώρα στην επιφάνεια με το όνομα “μάζες”. Με τρόπο που δεν μπορεί να είναι συμπτωματικός, στην ίδια εφημερίδα, αλλά και σε άλλες που την ακολούθησαν στις επιλογές της, εμφανίζονται στο κάτω άκρο της σελίδας, στα υπόγεια της γραφής, τα μυθιστορήματα σε συνέχειες, δηλαδή ένας τρόπος έκφρασης της λογοτεχνίας που αντιστοιχούσε στον μέσο αναγνώστη, σ’ αυτόν που δεν διαφέρει σχεδόν σε τίποτα από τον διπλανό του, παρόλο που ο ίδιος διεκδικεί με ταραχή την πρωτοτυπία του.

Ο Βίκτωρ Ουγκώ μπορεί να θεωρηθεί ο συγγραφέας που ύψωσε στη δύναμη της μεγάλης τέχνης τις τεχνικές του μυθιστορήματος ευρείας κατανάλωσης, ξεκινώντας από την αξιωματική πρόταση ότι το υψηλό προέρχεται πάντοτε από το χαμηλό. Παρόλο που δεν δημοσιεύτηκαν στην πρώτη τους μορφή σε συνέχειες, “Οι Αθλιοί” γράφτηκαν με τεχνικές που ανήκουν στο είδος του λαϊκού μυθιστορήματος: οι περιπέτειες και οι μοίρες των ηρώων συμπλέκονται με τρόπο που κόβει την ανάσα, ενώ στο τέλος

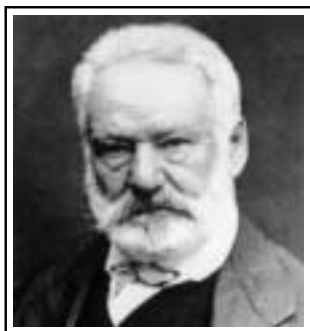
κάθε κεφαλαίου ο αναγνώστης δεν ξέρει τι θα συμβεί στο επόμενο και αναμένει με αγωνία τη συνέχεια. Ο Ουγκώ έδωσε όγκο στα σχήματα της “μικρής” λογοτεχνίας, ούτως ώστε να πετύχει μια καινούργια μορφή μύθου, η οποία δεν θεμελιωνόταν στην ψυχολογική ανάλυση των ατομικών παθών, αλλά σκηνοθετούσε τον πολύπλοκο χαρακτήρα και την πυκνότητα μιας κοινωνικής δομής.

Στο τεράστιο αυτό βιβλίο, που από την αρχή ως το τέλος μπορεί να θεωρηθεί ύμνος στον υπόγειο άνθρωπο, ο Ουγκώ δίνει ζωή ενεργοποιώντας συνεχώς, όπως το κάνει και στην ποίησή του, την εικόνα της θάλασσας. Και δεν είναι ο μόνος. Ο μεγάλος ιστορικός Michelet χρησιμοποιεί την ίδια εικόνα και με παρόμοιο στόχο. Γιατί ή γαλλική κοινωνία βρισκόταν συχνά σε φουρτούνες, που ξεσήκωσαν με τα υπόγεια κύματά τους η επανάσταση του '89, αλλά και του 1830, ενώ στην επόμενη στροφή της ιστορίας περίμεναν οι θύελλες του 1848 και του 1871. Δεν υπήρχε καλύτερη εικόνα για την κοινωνία αυτή, όταν ξεσπούσε στην επιφάνειά της η ανεξέλεγκτη ορμή των μαζών, οι οποίες αντλούσαν τη δύναμή τους από βάθη, που μόνο με το σκοτεινό βυθό του ωκεανού μπορούσαν να συγκριθούν. Η μεταφορά της θάλασσας είναι τόσο καίρια στον Ουγκώ ώστε δημιουργεί ύφος. Η θάλασσα ήταν η μορφή. Η, ορθότερα, - και ο Ουγκώ θα εκμεταλλευθεί αυτήν την ιδέα σε όλο της το βάθος - η θάλασσα ήταν αυτό που έδινε μορφή στο άμορφο.

Η μεταφορά της θάλασσας πολλαπλασιάζει τη δύναμή της όταν συνδυαστεί με τη μεταφορά της νύχτας. Τούτη δω είναι η άλλη μορφή του σκοτεινού βάθους, από το οποίο αναδύονται συγκεχυμένες σιλουέτες ανθρώπων με ασαφή ταυτότητα και μοίρα, που εμφανίζονται ξαφνικά για να εξαφανιστούν το ίδιο απότομα στα βάθη της κοινωνίας που τους χωνεύει. Σ' αυτήν την κοινωνική νύχτα, το μόνο που μπορεί να διακρίνει κανείς αμυδρά είναι οι σπαραγμένες μορφές ενός λαού, που περιμένει με καρτερία τη μεγάλη ημέρα της εξέγερσης για να βγει στο φως. “Οι Άθλιοι” μεταφέρουν τη σύγκρουση με τον νόμο στους υπονόμους σε μια περιπετειώδη καταδίωξη ζωής και θανάτου, η οποία απεικονίζει, με τρόπο σχεδόν εμβληματικό, το σύνολο του έργου. Ο Γιάννης Αγιάννης, αυτός ο ήρωας με το παράξενο όνομα, δεν είναι άγιος

της Εκκλησίας' είναι ο άγιος του λαού: επειδή δεν είναι κάποιος, είναι όλος ο κόσμος, δηλαδή είναι από μόνος του ένας ολόκληρος κόσμος. Ο Γιάννης Αγιάννης είναι αυτός ο άνθρωπος - πλήθος, με τις συνεχείς αναγεννήσεις και ενσαρκώσεις, που αναδύεται κάθε φορά από το σκοτάδι της ανυπαρξίας στο φως διαφορετικών υπάρξεων, οι οποίες επικοινωνούν μυστικά μεταξύ τους.

Ο Βίκτωρ Ουγκώ είναι ο συγγραφέας που οραματίζεται στα βάθη. Επιχείρησε να φτάσει εκεί που τελειώνουν τα πράγματα, στην άκρη τους, εκεί που μοιάζουν να χαμογελούν στο άπειρο. "Όταν πρέπει να κοιτάξεις μέσα σε μια πληγή, σ' ένα θάραδρο, ή σε μια κοινωνία, από τότε απαγορεύεται να κατέβεις πολύ βαθιά, να φτάσεις στο θυδύ;". Στο σημείο αυτό, που πέρα απ' αυτό δεν υπάρχει άλλο, το μυθιστόρημα γίνεται Ιστορία: το μυθιστόρημα της κοινωνίας είναι η γνώση της κοινωνίας. Αλλά τότε, η λογοτεχνία γίνεται επίσης Φιλοσοφία: "Ο παρατηρητής της κοινωνίας πρέπει να κυκλοφορήσει στις σκιές. Αποτελούν μέρος του εργαστηρίου του. Η φιλοσοφία είναι το μικροσκόπιο της σκέψης. Όλα την αποφεύγουν, αλλά τίποτα δεν της ξεφεύγει. Οι υπεκφυγές εδώ είναι ανώφελες. Ποια πλευρά του εαυτού μας δείχνουμε υπεκφεύγοντας; Την πλευρά ντροπή. Η φιλοσοφία παρακολουθεί με το δίκαιο βλέμμα της το κακό και δεν επιτρέπει να δραπετεύσει στο τίποτα. Στον αφανισμό των πραγμάτων που χάνονται, στη σμίκρυνση των πραγμάτων που σβήνουν, αναγνωρίζει τα πάντα". Η τελευταία αυτή φράση θα μπορούσε να γίνει το έμβλημα και της ποιητικής και της πολιτικής σκέψης του Βίκτορα Ουγκώ, γιατί συνοψίζει την προσπάθειά του να συλλάβει τα πράγματα τη στιγμή που μοιάζουν να γεννιούνται: σαν συνδέσεις της σκιάς και του τίποτα.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΜΠΕΛΜΠΑ

Η Κυρία Άλρα. Ένα απόσπασμα

Αν είν' επιβεβλημένο ή προσφύες να διερευνούμε τον αγωγό της μεταλλαγής των ζητούμενων μέσα στην επιλήψιμη καθιερωμένη ένταξη σε περιορισμένου χώρου ομίλους με πράξεις νομοτετελει-ακές και σχεδιασμούς, βεβαιότατα τότε αποπροσανατολιζόμαστε, με βάση τα διατάγματα της λογικής, απ' το να αιτιολογήσουμε τον επαναπροσδιορισμό των αξιών. Η παράταξη ευρεία, πολυμερής για τις επιταγές της εξελισσόμενης δημοκρατίας και στις επι-λογές της ανατρεπτική διαρκώς αναιρούμενη στα γήπεδα, στις μπουτίκ, την τεχνητή βιόσφαιρα, τα πεδία των μαχών, τα επιμε-λητήρια κι όπου άλλου ισχύει αόριστα. Αόριστος κι ο λίβας στ' απολύμματα των φραγμάτων, της αντιαισθητικής πολεοδομίας, των φορτηγών. Για τι άλλο να σου μιλήσω, Ορέστη; Έτσι ανατράφηκα. Όταν σέρνω τα ελάχιστα παγκάζια μου στους σιδηροδρόμους, με κατακλύζει πάντα μια δυσφορία αντικειμενική, όπως κάθε φορά που συνειδητοποιώ γιατί δεν αγάπησα πολύ όσους είχαν ευγε-νικές προθέσεις να μεταμορφώσουν την πραγματικότητα. Κι εδώ που τα λέμε, διατηρώντας πιστά την απολιτική στάση, βρίσκω εν-διαφέρον άφθονο στην ακρόαση των ομιλιών των μελών του σοσια-λιστικού κινήματος για τον ουμανισμό, την παγκοσμιοποίηση, τις νέες οικονομικοτεχνικές απαιτήσεις της τωρινής βιομηχανικής αγοράς με επιδράσεις τους στην κοινωνική πολιτική μόνο του προηγμένου κόσμου. Τόσα άρθρα διατυπωμένα με φανατισμό κομψό εξηγείρουν την αμφισβήτηση. Όλα συνήδη. Με την πάροδο του χρόνου αυξανόμαστε ως περιθωριακοί στις μελανόμορφες συνου-κίες, μερικοί από μας κρίνονται και βίαιοι, τελειωτικά ανυπό-τακτοι, άλλοι προσδοκούν τη μετανάστευση ή παρακολουθούν ρυθ-μικά, σταδιακά την έλευση του θανάτου, τον οσμίζονται σαν μια υπόνοια στη φρεσιά τους, στο σκονισμένο πρόσωπο, στα λερωμέ-να νύχια τους, τα μουχλιασμένα βλέφαρα, την κρύα καρδιά τους.

Από την ποιητική σύνθεση "Η κυρία Άλρα" εκδόσεις "Ανατολικός" (2002).

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Η ελληνική γλώσσα στο σύγχρονο μυθιστόρημα

Προκειμένου ν' ανοίξει μια συζήτηση για τους στόχους που έρχεται να υπηρετήσει η αφηγηματική γλώσσα μιας γενιάς πεζογράφων, είναι χρήσιμο να δούμε πώς χειρίστηκαν το ίδιο θέμα οι προηγούμενοι. Ιδιαίτερα για την Ελληνική γλώσσα μια σύντομη ιστορική αναδρομή είναι

Το κείμενο είναι το σχέδιο μιας προφορικής εισήγησης με θέμα: «Η ελληνική γλώσσα στο σύγχρονο μυθιστόρημα». Η εισήγηση έγινε από το συγγραφέα Λευτέρη Μαυρόπουλο σε συνάντηση εργασίας στην Κοργιαλένιο Σχολή στις Σπέτσες. Η συνάντηση εργασίας για νέους έλληνες πεζογράφους διοργανώθηκε από το Ερευνητικό Κέντρο Πολιτισμού και Καινοτομίας «De facto», υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, με τη συνεργασία της λογοτεχνικής επιδεώρησης «να ένα μήλο». Για τη συνάντηση αυτή – διήρκεσε από 16 έως και 18 Μαΐου – είχαν προσκληθεί δεκατέσσερις συγγραφείς για να συζητήσουν ζητήματα χρήσης της γλώσσας, ευρωπαϊκής – ελληνικής παράδοσης στη λογοτεχνία και προώθησης του βιβλίου. Το κείμενο διατηρώντας τη μορφή και τη δομή μιας προφορικής εισήγησης δεν φιλοδοξεί να έχει θέση δοκιμίου ή επιστημονικού κειμένου. Πιο πολύ πρόκειται για το πλαίσιο και την κατάθεση μερικών παραμέτρων του θέματος, μια αφορμή για την κουβέντα που ακολούθησε το πρωινό της 17^{ης} Μαΐου 2003 στις Σπέτσες. Οι συγγραφείς που συμμετείχαν στη συνάντηση είναι οι παρακάτω:

- Βασιλική Αλμπάνη • Νίκος Βλαντής • Γιώργος Γκόζης • Αντζελα Δημητρακάκη • Κώστας Κατσουλάρης • Παντελής Κοντογιάννης • Αύγουστος Κορτώ • Λευτέρης Μαυρόπουλος • Μιχάλης Μιχαηλίδης • Φανή Παπαγεωργίου • Βασίλης Ρούβαλης • Δημήτρης Στεφανάκης • Θανάσης Χειμωνάς • Χρήστος Χρυσόπουλος.

θεμιτή, γιατί στην περίπτωση μας η γλώσσα απ' την αρχή του πρόσφατου ελεύθερου πολιτικού μας βίου συνυφαίνεται με θέματα ιδεολογικά, πολιτικά' τη στιγμή μάλιστα που η σφοδρότητα των αντιπαραθέσεων υπήρξε μεγάλη, ο διχασμός (φιλολογικός και λογοτεχνικός) πρωτόγνωρος και σπάνιος - ακόμη και για τα παγκόσμια δεδομένα - κάτι τέτοιο φαντάζει μάλλον απαραίτητο.

Από τους πρώτους που επιχειρούν να γράψουν μια γλώσσα πεζή, να αφηγηθούν μια ιστορία μπορούμε να σταθούμε στους παρακάτω. Στο Ρήγα και στις μεταφράσεις του από τα Γαλλικά μυθιστοριών με ελευθεριάζοντα θέματα. Στον Κοραή που συγγράφει τον "Παπατρέχα" και το Σολωμό, όταν ασχολείται με τη "Γυναίκα της Ζάκυθος". Οι δύο κυρίαρχες τάσεις μάλλον έχουν κάνει την εμφάνισή τους. Απ' αυτές τις πρώτες απόπειρες μόνο στο Σολωμό μπορούμε να μιλήσουμε για γλώσσα δημοτική' μια χρυσή ευκαιρία για να δοθεί μια καλή λύση στην αφηγηματική γλώσσα και να αποφύγουμε τις περιπέτειες. Ωστόσο δεν υπάρχει συνειδητή πρόθεση για να εγκαινιάσει ένα νέο αφηγηματικό είδος. Πρόκειται για κείμενο καθαρά προσωπικού χαρακτήρα.

Στη συνέχεια οι πρώτοι πεζογράφοι των μέσων του 19^{ου} αιώνα επιλέγουν συνειδητά την καθαρεύουσα, όπως ο Ραγκαβής στο "Ο αυθέντης του Μορέως" και ο Καλλιγιάς στο "Θάνος Βλέκας". Το γιατί κάνουν αυτή την επιλογή είναι δύσκολο να απαντηθεί με συντομία, ωστόσο στο "Θάνο Βλέκα" ένας ήρωας του έργου, ένας Αμερικανός ιεροκήρυκας μας μιεί στο μυστικό των επιλογών του συγγραφέα. "Ημείς εν Αμερική, ιδού πώς σκεπτόμεθα επί όλων των πραγμάτων. Ορδότερον είναι το παρά των πλειόνων επιδοκιμαζόμενον' αγαθοί οι δύο υπέρ του ένα. Ό,τι, λοιπόν, παραδέχονται οι πολλοί, τούτο είναι σύμφωνον με τον κοινόν νουν, *common sense*, και τούτο ασπαζόμεθα". Η πλειοψηφία, αν πρόκειται για τη γραπτή γλώσσα, εννοείται των λογίων. Όλα αυτά μέσα στο πλαίσιο του ιστορικού μυθιστορήματος.

Γεννιέται, λοιπόν, μια δίνη, γλωσσικών επιλογών που παρασύρει τους πάντες. Τον Ροΐδη για παράδειγμα. Ακόμη κι αυτόν, κι ας προσπαθεί να καταδείξει την αντινομία ανάμεσα στο υψηλό γλωσσικό όργανο της καθαρεύουσας και στην πενιχρότητα του περιεχομένου. Η κουφότητα της ίδιας της καθαρεύουσας είναι ο στόχος. Ίσως τον ίδιο στόχο να είχε ασυνείδητα ή συνειδητά και ο

ανώνυμος συγγραφέας της «Στρατιωτικής ζωής εν Ελλάδι». Βέβαια εδώ η γλώσσα κάνει κάποια πετάγματα προς ένα ρεαλισμό που φαίνεται να λαχταρά ο ανώνυμος συγγραφέας.

Από δω και πέρα η γλώσσα της αφήγησης στην Ελλάδα έχει μπει στον κυκεώνα του γλωσσικού ζητήματος. Οι πρώτοι, αυτοί που προαναφέρθηκαν, είχαν το προνόμιο και τη δυσκολία να μην υπάρχει παράδοση που να τους δεσμεύει. Η ανυπαρξία ωστόσο πεζογραφικής παράδοσης τους καθήλωσε, τους υπέταξε, τους πρόσδεσε στο άρμα της καθαρεύουσας.

Οι περιπτώσεις του Βιζυηνού και του Παπαδιαμάντη οι ευτυχέστερες στιγμές αυτής της γλωσσικής περιπέτειας. Μήπως όμως η επιτυχία τους οφείλεται στο ότι αντιστέκονται στην καθαρεύουσα και μέσα στα πλαίσια της ηθογραφίας το προσωπικό τους ύφος είναι μια νίκη της λογοτεχνικής γλώσσας απέναντι σε ένα ψυχρό λογοτεχνικό όργανο;

Ο εικοστός αιώνας φέρνει την απελευθέρωση της πεζογραφίας από τα δεσμά της καθαρεύουσας. Ο Ξενόπουλος, ο Χατζόπουλος, ο Βουτυράς δείχνουν πως η κατάσταση έχει αλλάξει. Καζαντζάκης, Τερζάκης, Μυριβήλης, Δούκας και άλλοι προσυπογράφουν την οριστική αποδέσμευση της γλώσσας της πεζογραφίας από το τέλμα της καθαρεύουσας. Είναι η εποχή που το γλωσσικό ζήτημα έχει υποχωρήσει. Τουλάχιστον δεν εμφανίζεται με τη σφοδρότητα του παρελθόντος στις λογοτεχνικές έριδες. Ωστόσο έχει μείνει σαν κατάρα μια φobia. Υπάρχει ένας γλωσσικός καθωσπρεπισμός. Βρισιές και «βρώμικες λέξεις» παραμένουν εξοβελισμένες. Η αφηγηματική γλώσσα βέβαια πιο κοντά στη σύγχρονη δεκτικότητά μας μπορεί πια να υπηρετήσει τις ανάγκες της λογοτεχνικής γραφής. Μια γλωσσική περιπέτεια ογδόντα και πλέον χρόνων δεν είναι μικρή υπόθεση. Κι αν μας άφησε τον πλούτο του Παπαδιαμάντη, από πόσους άλλους θεσασαυρούς μας στέρησε πιθανά; Δεν υπάρχει τρόπος να το μάθουμε.

Μετά τον πόλεμο η γλωσσική πρόκληση θα γίνει και πάλι σημαία πολιτικών αγώνων και κοινωνικών διεκδικήσεων. Ο ήπιος καθαρευουσιανισμός, ακόμη και η σεμνή δημοτική λάβαρο της κάθε συντηρητικής εξουσίας. Μέχρι τη σκληρήνση της δικτατορίας. Εύλινη η γλώσσα της εξουσίας, προκλητική η γλώσσα όσων θέλουν να δείξουν την προσδευτικότητά τους. Η

γλώσσα της αφήγησης εμπλέκεται στα θέματα αυτά αλλά είναι η αλήθεια με λιγότερο φανατισμό αυτή τη φορά.

Η μεταπολίτευση, η μεταβατική για ολόκληρο τον κόσμο δεκαετία του 1990 φέρνει εμάς τους νέους πεζογράφους μπροστά στο πρόβλημα των γλωσσικών επιλογών. Η ιδεολογία και πάλι παρούσα. Να υπηρετήσουμε χωρίς δεσμεύσεις από το παρελθόν μια νέα πραγματικότητα; Η Ελλάδα της τηλεοπτικής δημοσιογραφικής γλώσσας, η Ελλάδα των Ευρωπαϊκών προσανατολισμών. Η Ελλάδα που στερείται γλωσσικών προτάσεων σε θέματα που αφορούν τη σύγχρονη γλώσσα της τεχνολογίας του πλανήτη μας. Η αγγλική κυριαρχεί. Πώς να αποδώσει κανείς στη γλώσσα μας λέξεις όπως τσιπ; Προτάσεις όπως ταχυφαγείο αντί για φαστ-φουντ στερούνται μάλλον, αν όχι σοβαρότητας, τουλάχιστον προοπτικής. Μια νέα γενιά ανθρώπων, Ελλήνων-Ευρωπαίων, οι σημερινοί εικοσάρηδες ίσως και λίγο μεγαλύτεροι, που απομακρύνεται με βήμα ταχύ από γλωσσικές δεσμεύσεις του παρελθόντος και δεν διστάζουν να εκφράζονται προφορικά και γραπτά με τρόπο τολμηρό για το συντηρητισμό που διέπει την εξέλιξη μιας γλώσσας. Κι αυτό καινούργιο: άλλοτε πενήντα χρόνια ήταν λίγα για σοβαρές αλλαγές στο λεξιλόγιο και στη γλώσσα γενικότερα. Τώρα όχι. Μήπως απέναντι σ' αυτό το γλωσσικό συγκρητισμό πρέπει να προτάξουμε την καθαρότητα της γλωσσικής μας περιουσίας; Η γλώσσα των πεζογράφων στον αγώνα της διάσωσης του έθνους; Προσωπικά πιστεύω πως σε όλα αυτά η απάντηση που θα δώσει ο καθένας μας έχει να κάνει με πολλές παραμέτρους.

Η στάση μας καθορίζεται:

-Από τη διάθεσή μας να εμπλακούμε σε ιδεολογικούς αγώνες που είναι σίγουρο ότι το αποτέλεσμα τους δεν θα κριθεί από το μέτρο των γλωσσικών μας επιδόσεων.

-Από τη φοβία μας ή την αποστροφή μας απέναντι στο αμαρτωλό γλωσσικό παρελθόν.

-Από την έλξη που ασκεί πάνω μας η ιδέα η γλώσσα μας να είναι μέσα στα γούστα του κοινού, στη σύγχρονη δεκτικότητα του κόσμου.

-Από τη δεμιτή διάθεση να γίνουμε κάποτε προκλητικοί. Η πρόκληση στη λογοτεχνία δε βρίσκεται μόνο - ή δε βρίσκεται

κυρίως – στην προκλητικότητα του θέματος αλλά περισσότερο στην προκλητικότητα των γλωσσικών επιλογών.

Ο κατάλογος μπορεί φαντάζομαι να μακρύνει. Κάποιες πρώτες σκέψεις για τα παραπάνω. Όσον αφορά στην πρώτη παράμετρο. Ποτέ μια λογοτεχνική γενιά με τις γλωσσικές της επιλογές δεν επηρέασε τα κοινωνικοπολιτικά γεγονότα, τουλάχιστον με τρόπο εμφανή και καταλυτικό. Για τη δεύτερη, δεν πρέπει να φοβόμαστε το παρελθόν, αλλά να το αξιοποιούμε γόνιμα και δημιουργικά. Το κοινό απ' την άλλη δεν πρόκειται ποτέ να το ικανοποιήσουμε γιατί δεν το ξέρουμε· είναι πάντα μια έκπληξη το τι αρέσει στον κόσμο. Και, τελευταία, για την πρόκληση. Η δικαίωσή της εξαρτάται από τον ποιον προκαλείς και με ποιο στόχο. Ο στόχος είναι, λοιπόν, που μας ενδιαφέρει.

Στόχος μας πιστεύω πρέπει να είναι η δημιουργία μιας αφήγηματικής γλώσσας που θα εκφράζει εμάς τους ίδιους και θα συγκινεί τους συγχρόνους μας. Στην κατεύθυνση αυτή θα ήταν καλό να αποφύγουμε την προχειρότητα, την ευκολία και τους αφορισμούς. Δηλώσεις «γράφω όπως μιλάει σήμερα ο κόσμος, γιατί αυτό μόνο είναι ρεαλιστικό» είναι παραπλανητικές· κρυβόμαστε κι απ' τον ίδιο μας τον εαυτό. Κανείς δε γράφει όπως μιλάει ο κόσμος. Το προσωπικό ύφος του καθένα μας – παρ' όλες τις ποικιλίες που μπορεί να πάρει στο στόμα των διάφορων μυθιστορηματικών ηρώων – δεν μπορεί να καλύπτει το εύρος της γλώσσας της κοινότητας. Έπειτα θα ήταν ίσως επιπόλαιο να αρνηθούμε την πείρα, τις κατακτήσεις των παλαιότερων στο όνομα της όποιας απελευθέρωσης από δεσμά που είναι αλήθεια πως κάποτε λειτουργούν ως τροχοπέδη. Οι προηγούμενοι από μας, εκείνοι οι πρώτοι, δεν είχαν από πού να πιαστούν· εμείς θα τα αφήσουμε όλα έτσι αβασάνιστα; Αξίζει να κάνω μια μικρή παρένθεση για να δείξω πώς εννοώ την αξιοποίηση της προηγούμενης πείρας. Σας διαβάζω από το «Όνειρο στο κύμα» του Παπαδιαμάντη. «Μίαν εσπέραν, καθώς είχα κατεβάσει τα γίδια μου κάτω εις τον αιγιαλόν, ανάμεσα εις τους βράχους, όπου εσχημάτιζε χίλιους γλαφυρούς κολπίσκους και αγκαλίτσες το κύμα, όπου αλλού εκυρτώνοντο οι βράχοι εις προβλήτας και αλλού εκοιλαίνοντο εις σπήλαια· και ανάμεσα εις τους τόσους ελιγμούς και δαιδάλους του νερού, το οποίον εισεχώρει μορμυρίζον, χορεύον με ατάκτους φλοίσβους και αφρούς,

όμοιον με το βρέφος το ψελλίζον, που αναπηδά εις το λίκνον του και λαχταρεί να σηκωθή και να χορεύση εις την χείρα της μητρός που το έψαυσε – καθώς είχα κατεβάσει, λέγω, τα γίδια μου δια να “αρμυρίσουν” εις την θάλασσαν, όπως συχνά εσυνήδιζα, είδα την ακρογιαλιάν που ήτον μεγάλη χαρά και μαγεία, και την “ε-λιμπίστηκα”...». Χρόνια αργότερα ο Μυριβήλης στο έργο του “Η Παναγιά η Γοργόνα” εναγκαλίζεται τις αγκαλίτσες του Παπαδι-αμάντη και γράφοντας αυτά που θα σας διαβάσω τον αναγνωρίζει ως δάσκαλό του. «Εστριψε την αγριοβραχιά της Βίγλας και πήρε γιαλό-γιαλό τον άμμο της Κάγιας, ανάμεσα Βίγλα και κάβο-Κό-ρακα. Εκεί είναι μια ρηχή αγκαλίτσα ανάμεσα στις πέτρες και τα φουντωμένα χαμόδεντρα, που απλώνουν τις σγουρές τούφες ως το γιαλό. Άραξε μέσα στον ίσκιο που κάνουν οι βράχοι, πέταξε το ρούχο και τινάχτηκε στο νερό κατακέφαλα.»

Είναι αλήθεια πως ο δρόμος της αξιοποίησης του γλωσσικού πλούτου είναι δύσκολος· απαιτεί να ταλανίσουμε τη λέξη. Το αποτέλεσμα συνήθως αργεί και δεν μας ικανοποιεί πάντα. Ωστό-σο η λογοτεχνική γλώσσα δεν μπορεί να βαδίζει διαφορετικά, ξεκομμένη απ’ τη γλώσσα της κοινότητας, του κόσμου. Υπάρχει άραγε λαός που γύρισε δια μιας την πλάτη του στη γλώσσα του και έπλασε κάτι τις άλλο;

Ο καθένας μπορεί να διαμορφώσει το προσωπικό του ύφος μέσα από δοκιμές, αποδοχές και αρνήσεις. Χρειάζεται η αφηγηματική γλώσσα να προβάλλει καθαρή· στους σύγχρονους καιρούς οι πεζο-γράφοι πρέπει να έχουμε να καταθέσουμε πρόταση και ως γενιά η πρότασή μας θα κριθεί κάποτε και θα αποτιμηθεί. Ίσως λίγο να μας ενδιαφέρει η αποτίμηση της επίσημης ιστορίας· ίσως πάλι κάποιοι από μας να θεωρούν δείγμα αλαζονικής ψυχής το τόσο νοιάξιμο για την υστεροφημία. Ωστόσο όλοι μας πονάμε αυτό που κάνουμε. Δεν γράφονται εύκολα τα βιβλία το ξέρετε, το ξέρουμε.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΣΑΜΑΡΑΣ

Τέσσερα ποιήματα

ΤΕΛΩΝΕΙΟ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ - ΚΟΥΛΑΤΑ

*Εκεί ήταν το πέρασ
όπως λέμε “αι πύλαι του Άδη”
Πέρα από ’κει
ο σοσιαλιστικός αιών
Το απαγορευμένο άνθος των κακών
-συγγνώμη κύριε Μπωντλέρ-
το βαθύ ερυδρόν
το ζέον αίμα.*

*Εκεί είναι που τώρα
κείται βαλσαμωμένος
στο πέρασμα του φεγγαριού
ο Γκεόργκι Δημητρώφ
εκεί είναι κι οι φρουροί του μαυσωλείου
ευδυτενείς
απενδεδυμένοι το άστρον
Ιμπρεσάριοι χορευτριών
πλέον.*

ΕΔΩ ΕΙΜΑΣΤΕ ΚΑΛΑ

*Εδώ είμαστε καλά
δεν πήγαμε αλλού, δεν ταξιδέψαμε*

Πρωτοδημοσίευση από το νέο του βιβλίο: “Ο αιώνας - Ο χρόνος”.

φυτρώσαμε με τους σιτοβολώνες
έρπουμε μεσ' τις ντοματιές
πετάμε πάνω απ' τα Κρούσια και το Μπέλες
πλέουμε εν μέσω ερωδιών στην Κερκίνη
Δόξα τω Θεώ
ήταν φέτος κι ο Αγγελόπουλος να γυρίζει ταινία
τι τιμές, τι δόξες
Καλά περάσαμε.

Εδώ είναι καλά.
Δεν πήγαμε αλλού, δεν δοκιμάσαμε
συχνά στον τύπο διαβάζουμε
για βραδιές λόγου
παρουσιάσεις βιβλίων
στον "Ιανό", στο "Κατώϊ"
στην "Τεχνόπολη"
τι ονόματα, τι λέξεις
τι κουλτούρα!

Εδώ είναι καλά.
Ιδίως όταν έρχεται ο χειμώνας
πως φυσσάει ο βοριάς εδώ πάνω
ο δικός μας βοριάς
κ' είναι η ώρα τότε να κλειστούμε
είναι η ώρα να διαβάσουμε τους στίχους μας
να δούμε κανα ματς στο "καφέ Μάκης"
να πιούμε τσίπουρο με κράνα
- πως σφυρίζει αυτός ο βοριάς
πάνω απ' τις αποδήκες με τα καλαμπόκια -
είναι η ώρα που τότε κοιμόμαστε
με την τηλεόραση ξεχασμένη
στην επανάληψη του "Συν και πλην".

Εδώ είναι καλά.
Χαιρετίσματα στα στέκια κάτω.

ΖΩΗ ΜΕ ΚΙΝΙΝΟ

*Και πέρα απ' την γραμμή των πλοίων βγήκαμε
και σε κύματα μεγάλα και ανατρεπτικά πέσαμε
και τους πρόσφυγες της Ατλαντίδας αναζητήσαμε
και στα ερημονήσια με το νερό της βροχής επιζήσαμε·
εδώ, στους ανθρώπους μέσα δεν τα καταφέραμε
στα μεσόγεια με τα στάσιμα νερά και τα έλη κολλήσαμε
πάνε χρόνια κι ακόμη να συνηθίσουμε
σ' αυτή τη ζωή με το βραδινό κινίνο.*

Ο ΑΙΩΝΑΣ - Ο ΧΡΟΝΟΣ

*Κοιτάει ο αιώνας με ολάνοιχτα μάτια
μας κοιτάει ο αιώνας με ολάνοιχτα μάτια
είμαστε εν ζωή
εις ελευθερίαν
εν δικαίω
διαγράφοντες την πορεία στην ιστορία
άγνωστο αν γράφοντες ιστορία
τραγικοί και ενίοτε αστείοι
τεδλιμμένοι για τις ασήμαντες αιτίες
ανυποψίαστοι για την πενία του φωτός
ανυποψίαστοι για την πενία του λόγου
κοιτάμε τον αιώνα με ολάνυχτα μάτια
τον αιώνα που φεύγει
διαλύεται
χάνεται
απόντων ημών και υμών*

*Στις παρυφές των εθνικών οδών βαδίζουν
η μία πίσω απ' την άλλη οι μειονότητες
στις ώρες δειλινού ή το ξημέρωμα
σώματα ισχνά, πρόσωπα, μάτια τσακαλιού
σε πορεία διωγμού κυρτωμένα
στις παρυφές των εθνικών οδών βαδίζει
το άθροισμα των πράξεών μας*

των πράξεων που στον αιώνα μας επιτελέσαμε
σχισμένα πάνινα παπούτσια
σακούλες κάλτσες άπλυτες, κονσέρβες
σακούλες πλαστικές γεμάτες
απ' τα λάδη του αιώνα μας
γεμάτες

φορμόλη

Απόντες όμως
κοιτάμε μεσ' απ' τα μάτια των αγαλμάτων
μεσ' απ' τους ηλεκτρικούς λαμπτήρες των πάρκων
κοιτάμε με το κυκλώπειο μάτι της θύρας 3
τα είδωλα ανεστραμμένα, οι σκιές θριαμβεύουσες
η θλίψη ποταμάκι που ρέει
η οργή έρπουσα
ματωμένα καρφιά στον πλανήτη
εσταυρωμένοι των Βαλκανίων αναποκαθήλωτοι
ημείς και υμείς απόντες
ως Πόντιοι Πιλάτοι
συνένοχοι

Διεκπεραιώσαμε στον αιώνα μας τους πολέμους
τους μεγάλους, τους μικρούς, τους μεσαίους
τους τοπικούς
τους παγκόσμιους
τους μέσα μας και τους έξω μας πολέμους
τους πολέμους των άφεντικών
των πενήτων
των ανέραστων βασιλέων
των ονειρών
των άξεπέραστων ερώτων.

Εκατομμύρια Αντιγόνες κηδεύουν τώρα
τον ένα αδελφό.

Σχέδια Tzovanakis

ΓΙΩΡΓΟΣ Ν. ΑΨΗΛΙΔΗΣ

Ακατάγραπτες

Βορειοελλαδίτικες εκδόσεις.

*Μικρή συμβολή στη βιβλιοκαταγραφή
του Ντίνου Χριστιανόπουλου.*

Κάθε έντυπο που τυπώνεται εκτός από το περιεχόμενο και τη μορφή του αποτελεί ένα τεκμήριο της εποχής του, καθώς εκφράζει το πνευματικό και κοινωνικό κλίμα μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε. Στις τυπωμένες σελίδες του βρίσκει ο αναγνώστης και ο ερευνητής, εκτός από τα θέματα που περιέχονται και παράπλευρες, άμεσες ή έμμεσες μαρτυρίες, εξίσου πολύτιμες, όπως: την προϊστορία της έκδοσης, τις προθέσεις του δημιουργού-συγγραφέα, τις πηγές χρηματοδότησης κ.α., που μπορούν να αξιοποιηθούν για την αποτύπωση της πολιτιστικής εξέλιξης του χώρου, αλλά και για την ιστοριογραφική μελέτη της εξέλιξης του είδους.

Η καταλογράφηση της έντυπης εκδοτικής παραγωγής του παρελθόντος απαιτεί μια επίπονη προσπάθεια, λόγω της διασποράς και σπανιότητας των παλαιών εντύπων-εκδόσεων και προϋποθέτει συστηματική έρευνα και περισυλλογή στοιχείων με επιτόπια πολλές φορές παρουσία του ερευνητή σε δημόσιες και σε δυσπρόσιτες ιδιωτικές βιβλιοθήκες και αρχεία για άμεση οπτική επαφή με το αντικείμενο.

Πάνω από τριάντα χρόνια ο ποιητής της Θεσσαλονίκης Ντίνος Χριστιανόπουλος με περισσή φροντίδα περισυλλέγει, καταγράφει και έχει παρουσιάσει σε αλληπάλληλες εκδόσεις την εκδοτική παραγωγή του Βορειοελλαδικού χώρου, από τη εποχή της Τουρκοκρατίας μέχρι τα μισά του 20ου αιώνα. Ο πρωτογενής ερευνητικός μόχθος του για τη Μακεδονία πρόσφερε σημαντικά στοιχεία στην ιστορική έρευνα και στη συλλογική αυτογνωσία.

Όπως ο ίδιος αναφέρει στον πρόλογο του βιβλίου του «Ελληνικές Εκδόσεις μακεδονικών πόλεων πλην Θεσσαλονίκης επί

Τουρκοκρατίας 1759-1913», έκδοση του Ιστορικού Λογοτεχνικού Αρχείου Καβάλας (Καβάλα 2000), η προσπάθεια του εστιάζεται στην ολοκλήρωση δύο κύκλων βιβλιογραφιών: «Ο πρώτος αφορά τα λογοτεχνικά έντυπα (βιβλία και περιοδικά) της περιόδου 1850-1950, ο δεύτερος αφορά τα ελληνικά έντυπα (βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά) της περιόδου 1759 - 1913».

Έως τώρα, του πρώτου κύκλου εξέδωσε τις: «Λογοτεχνικές εκδόσεις Θεσσαλονίκης 1850 - 1950» (²1997), τα «Λογοτεχνικά περιοδικά Θεσσαλονίκης, 1889 - 1954» (1995) και τις «Λογοτεχνικές εκδόσεις μακεδονικών πόλεων πλην Θεσσαλονίκης 1879-1950» (1998) και του δεύτερου κύκλου τις «Ελληνικές εκδόσεις στη Θεσσαλονίκη επί τουρκοκρατίας» (1980) και τις «Ελληνικές εφημερίδες Θεσσαλονίκης 1869 - 1912 (1992).

Ερευνώντας τις δημόσιες και ιδιωτικές βιβλιοθήκες της περιοχής μας εντοπίσαμε και καταγράψαμε συνολικά ένδεκα άγνωστες Βορειοελλαδικές εκδόσεις, που συμπληρώνουν την παραπάνω μακεδονική βιβλιογραφία με τις παραμέτρους που ο Ντίνος Χριστιανόπουλος έδωσε, δηλαδή να είναι: α) Ελληνικά έντυπα μακεδονικών πόλεων μέχρι το 1913 και β) λογοτεχνικές εκδόσεις μακεδονικών πόλεων μέχρι το 1950. Τις παρουσιάζουμε στη συνέχεια για να τύχουν μελλοντικής αξιοποίησης από κάθε ενδιαφερόμενο μελετητή-ερευνητή.

Για την τεκμηρίωση των εντύπων χρησιμοποιήσαμε εκτός από τις παραπάνω εκδόσεις και τρεις ακόμη μελέτες του Ντίνου Χριστιανόπουλου για τη μακεδονική λογοτεχνία: «*Η ποίηση στη Θεσσαλονίκη από το 1913 ως το 1940*» (1986), «*Η λογοτεχνία στη Δράμα 1819 - 1935*» (1992) και την «*Ανθολογία μακεδόνων ποιητών 1860 - 1913*» (2001), «*Η ποίηση στη Θεσσαλονίκη κατά τους τελευταίους χρόνους της Τουρκοκρατίας*» (2003).

A. Θεσσαλονίκη

1. *Ποίημα πολεμικόν προς τους ηρωικώς πεσόντας, εν Θεσσαλονίκη 1913, καλλιτεχνικόν τυπογραφείον Σ. Πανέστορος. Σχ. 20,9 x 14,2 εκ., σ. 36.*

Περιέχει ένα ενιαίο ποίημα 34 σελίδων. Στη δεύτερη σελίδα: *Αφιερώ το ποίημα σε στρατηγό μεγάλο καίτοι δεν είμαι ικανή τας νίκας του να ψάλλω. Γ' αυτό συγγώμην στρατηγέ μεγάλε, Κωνσταντίνε, αν παραλείπω μερικά συγχωρημένα άς είνε. Ο ένδοξος*

ο πόλεμος μ' εδίδαξε κ' εμένα στίχους να συναρμολογώ από τα περασμένα. Γραβιά της Παρνασίδος, ακούγεται το Βίβα, το ποίημα σάν έφκίανε η Χρυσάφουλα Δρίβα.

2. Αλέξανδρου Ν. Σάλτα, *Τα νέα πολεμικά τραγούδια*, έκδοση: Βιβλιοπωλείον και Πρακτορείον εφημερίδων Παναγιώτου Τσαΐλα, Θεσσαλονίκη, τύποις Σοφ. Παπανέστορος. Σχ. 18,3 x 13,6, σ. 2+12+2.

Περιέχει 4 τραγούδια: Στην ένωση της Κρήτης (Θεσσαλονίκη 29-11-1913), Στο Βούλγαρο, Παράπονο της πατρίδος, Στην Ήπειρο.

3. Εθνικά Ποιήματα. Ο διωγμός των Ελλήνων, τα πεδία των μαχών, υπό του ποιητού Χρήστου Γ. Μαλανδρινού του εκ Βραστών της Χαλκιδικής, φυλλάδιον πρώτον, Εν Θεσσαλονίκη 1914. Σχ. 20,5 x 14, σ. 8.

Περιέχει 3 ποιήματα: Ο διωγμός των Ελλήνων, Στα πεδία των μαχών μας, Στους πεσόντας ήρωας. Στη μετώπη του εξωφύλλου υπάρχει σφραγίδα της σατυρικής εφημερίδας «Ασπίς», που κυκλοφορούσε στη Θεσσαλονίκη.

4. Μίμη Ανηπαρίδη, *Τα νέα πολεμικά τραγούδια*. Θεσσαλονίκη 1940. Σχ. 21,5 x 14, σελ. 8 χωρίς σελλιδαριθμηση, τιμή 2. Δεν αναγράφεται το τυπογραφείο.

Περιέχει 7 στιχουργήματα-τραγούδια: Η ελληνική Κορυτσά, Μουσσουλίνης ο Σερέτης, Η δράσις του Στρατού και της Αεροπορίας, Οι τσολιάδες τρομοκρατούν τους Ιταλούς, Σαν ντύθηκα σημηνίτης, Η πανωλεδρία των Ιταλών, Ο γαμβρός του. Κάτω από τον τίτλο κάθε στιχουργήμα-

τος αναγράφεται το τραγούδι της εποχής στον ήχο του οποίου ταιρίαζε να τραγουδηθεί, π.χ. Ο Μουσουλίνης ο Σερέτης μπορούσε να τραγουδηθεί στο σκοπό του τραγουδιού ο Αντώνης βαρκάρης, Η δράσις του Στρατού και της Αεροπορίας μπορούσε να τραγουδηθεί στο σκοπό της Σαλονικιάς (χασάπικο).

5. Λ. Τ., *Ομιλεί η Ελλάς*, πατριωτικοί και σατυρικοί στίχοι, 1947. Σχ. 22,5 x 15,4, σ. 21+3, Εκδοσις: Εθνικού συνδέσμου Ελλασιτών Μακεδονίας - Θράκης. Τιμή δρχ. 5000. Στο εξώφυλλο σχέδιο του Κ. Βογιατζιδη. Δεν αναγράφεται το τυπογραφείο.

Περιέχει 15 ποιήματα με τίτλους: *Αντί προλόγου, Στον Στρατιώτη μου, Τα τρία σύμβολα μας, Δεν πέθανες, Όχι, Κουράγιο θα νικήσουμε, Η Ελλάς στον ΟΗΕ, Στους δύο δικτάτορες, Στην σύμμαχον Σερβίαν, Η Ελλάς σ' ένα διαρρήκτη, Σε κάποιον υπηρέτη, Σ' ένα που ξέχασε την πατρίδα του, Που πάτε ελληνόπουλα, Η 25^η Μαρτίου, Επίλογος.*

B. Σέρρες

6. *Συλλογή στρατιωτικών και μακεδονικών ασμάτων* υπό του Ν. Γ. Παναγόπουλου, Βιβλιοπωλείον και χαρτοπωλείον Δ. Αναστόπουλου, Σέρραι. Σχ. 14,5 x 9,5, σ. 15+1. Στην πρώτη σελίδα: Μακεδονικά τραγούδια υπό Ν. Κ. Παναγόπουλου, Σέρραι 1 - Μαρτίου 1914. Δεν αναγράφεται το τυπογραφείο.

Περιέχει 7 άσματα: *Στη σημαία, Στη γαλάζια μας σημαία, Στο τιμημένο μας Μάνλιχερ, Σ' την νέα Ελλάδα, Τις είς, Στον βασιλέα μας Κωνσταντίνο, Σ' την φωνήν της πατρίδος.*

7. Ι. Φραγκιαδάκη (γυμνασιάρχου), *Γνώμαι και συμβουλαί των*

αρχαίων Ελλήνων σοφών και των ιερών γραφών. Περί των υποχρεώσεων και καθηκόντων προς τους γονείς, έτος 1947. Τύποις Ιωάννου Σαμαρά. Σχ. 23,1 x 16,5, σ. 32.

8. Ο Εθν(ικός) ποιητής Μ(ίμης) Παυλής με τους ακρίτας μας. [1950;]. Τύποις Α. Γραικόπουλου - Σέρραι. Σχ. 14,7 x 10, σελ. 8. (Βιβλιοθήκη Γ.Α.Κ. Ν. Σερρών).

Περιέχει 6 ποιήματα: Και μεις για την Ελλάδα μας, Θα τιμήσω θα δοξάσω, Για την Πατρίδα, Φαντάρε, Έλληνας είμαι, Με τους δασκάλους και τους γονείς μας.

Γ. Καβάλα

9. Κανονισμός Φιλεκπαιδευτικής επιτροπής του εν Καβάλα σωματείου των χριστιανών καπνεργατών «Η Ευδαιμονία», [1910], τύποις Ερμού Μ. Δ. Τόκκου, αύξων αριθμός έκδοσης: 2427. Σχ. 31,6 x 23,4, μονόφυλλο.

10. Σπύρου Γ. Αλαφάρα, Ο δυστυχής. Δράμα πρωτότυπον εις πράξεις τρεις. Τύποις Μ. Καρακωνσταντίνου, Καβάλα. Σχ. 20,5 x 15,3, σ. 2+41+1. Στην 3η σελίδα: Εν Δράμα τη 20 Αυγούστου 1925.

Δ. Δράμα

11. Γεωργίου Κ. Στεφανίδη, ποιητού, Εθνικά ποιήματα, Δράμα, Μάιος 1949. Σχ. 17,3 x 12,3, σ. 16. Τιμή 1.000 δρχ.

Περιέχει 10 ποιήματα: Ελευθέριον Βενιζέλον (Πατέρα), Προς την Αθάνατον Ελλάδα, Προς τους εν Αμερική Έλληνας, Μετά την φυγήν των Γερμανών εκ της Ελλάδος, Των τριών μεγάλων ανδρών, Ρούσβελτ Φραγκλίνε, Ουίνστον Τσώρτσιλ, Η γενέθλιος ημέρα του Χίτλερ, Μουσσολί-νι, Αδόλφος Χίτλερ.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΤΕΡΗΣ

Ο Στάλιν

Βλέποντάς τον να σπαράζει από το κλάμα, η πρώτη σκέψη που έβλεπε ήταν ότι έκλαιγε σα μωρό, αν και δύσκολα ένα μωρό θα έκλαιγε έτσι κατά πώς έκλαιγε ο Νίκος. Θα 'ταν πιο σωστό αν έλεγα ότι έκλαιγε σαν άντρας. Τραντάζονταν κάθε τόσο οι γοντρές πλάτες του, άνοιγε μια πιθαμή το στόμα κι έβγαζε έναν ήχο παράξενο, ανάμεσα σε βρυχηθμό άγριου ζώου και νυχτερινό μοναχικό σφύριγμα τρένου. Τη μια τραβούσε τα σγουρά γένια του και την άλλη προσπαθούσε με το χέρι να στρώσει τα μακριά μαλλιά του. Δάκρυα κυλούσαν απ' τα μάτια του, έλαμπαν κάτι στιγμές και χάνονταν βαθιά στα πυκνά γένια του.

«Γαμώτο, δε θα 'χω μούτρα ν' αντικρίσω τον κόσμο».

Η άμμος απλωνότανε καυτή, η θάλασσα γαλάζια και ίσια. Μαζί με το μεσημέρι που προχωρούσε, προχωρούσε και η γνωστή καλοκαιρινή χαύνωση κάτω απ' τον ήλιο. Το δέρμα τσίτωνε απ' την κάψα, ενώ απ' την αρμύρα σφαλούσαν και έτσοζαν τα μάτια. Σε συνδυασμό με το θέαμα που παρουσίαζε κείνη η μαλακή ανθρώπινη μάζα, παραμορφωμένη από το κλάμα και τα πάγια, οι συνθήκες ήταν ιδανικές για να πλαντάξει κανείς.

«Σταμάτα, ρε Νίκο, μην κάνεις σαν παιδί, θα βρεθεί, αποκλείεται να μη βρεθεί. Τι διάολο, φτερά έκανε!»

Ο Νίκος δεν άκουγε τίποτα, με τα φαρδιά χέρια σκούπιζε σφιχτά τα βυζιά του που είχαν μουλιάσει απ' τον ιδρώτα και τα δάκρυα. Παλιότερα, στην εφηβεία, περνούσε μεγάλο ζόρι, ντρεπόταν αφάνταστα για τα κιλά του, κατέβαινε στη θάλασσα να κάνει μπάνιο και δεν έβγαζε την μπλούζα από πάνω του παρά μόνο τη στιγμή που αποφάσιζε να μπει στο νερό. Τελειώνοντας το κολύμπι, έριχνε την πετσέτα στις πλάτες με τέτοιο τρόπο ώστε οι

άκρες της να πέφτουν μπροστά και να σκεπάζουν το στήθος του που φούσκωνε, όπως φουσκώνει το στήθος της γυναίκας. Πάντα, βρισκότανε κάποιος έξυπνος να του πετάξει το κλασικό πικρό πείραγμα:

«Νίκο, ξέχασες το στηθόδεδεμο σήμερα».

Με τον καιρό, ο Νίκος έπιασε ν' αδιαφορεί για την εμφάνισή του, άφησε γένια και μαλλιά, πέταξε έξω τα κρεμαστάκια κι εμείς τον συνηθίσαμε χωρίς πετσέτες και μπλουζες, τον βλέπαμε σαν φυσιολογικό άνθρωπο, σαν κανονικό άντρα που λόγω κιλών κρέμασαν τα θυζιά του. Καθώς είχαμε την ευκαιρία της άμεσης εποπτείας πλέον, κανείς δεν φαινόταν διατεθειμένος να κάνει τις παρομοιώσεις που έκανε στο παρελθόν, το στήθος του Νίκου ήταν δυο βόλτοι λίπος κακής ποιότητας, μόνο ένας άδλιος υβριστής θα το χαρακτήριζε στήθος γυναίκας. Κόψαμε το αστείο με το σουτιέν και αποφεύγαμε να τον κοιτάμε χαμηλότερα απ' το λαιμό, το στήθος του πλήγωνε την αισθητική μας, και ως ένα βαθμό πλήγωνε και τον ανδρισμό μας.

Ο Νίκος, απ' τη μεριά του, έκανε φιλότιμη προσπάθεια να διατηρήσει το γενικό ενδιαφέρον στραμμένο πάνω του, βρίσκοντας άλλες αφορμές που δεν είχαν σχέση με την εμφάνιση και τα κιλά του. Σε γενικές γραμμές μας είχε καταντήσει κολλιτσιίδα. Γινότανε αφοπλιστικός, όχι από επιχειρήματα αλλά από την αδωότητά του. Αδώς, αφελής, και πεισματάρης, πρώτα εξασφάλισε την υπόσχασή μας για αμέριστη συμπαράσταση, και στη συνέχεια έψησε το Σύλλογο Κυριών και Δεσποινίδων του χωριού ν' αναλάβει πολιτιστική δράση: λαογραφική έκδοση με ποικίλα εκθέματα. Για την επιτυχία της έκδοσης, κατά το Νίκο, εμείς, ως νέοι, έπρεπε να βάλουμε την ψυχή μας, παράλληλα με κάποιες πινακωτές, τυροβόλια ή ντουγένια που σαφαιλιάζανε στα κατώγια μας, μα και κολλαρισμένες νταντέλες, σεμέν ή τραπέζομάντιλα που οι γιαγιάδες μας φύλαγαν στα μπαούλα.

Είχαμε χρέος να στρατεύσουμε τις γιαγιάδες μας, να τις βάλουμε στην ομάδα, όχι σαν ενεργά μέλη, σαν χορηγούς θα τις βάζαμε. Ενεργά μέλη υπήρχαν πολλά, όλα τα μέλη της παρέας που την αποτελούσαν φοιτητές, πρόσφατα τελειωμένοι μηχανικοί, δικηγόροι και καθηγητές. Μεγάλη παρέα, κάπως μεστωμένη. Ίστερούσαμε σε θέματα ενδουσιασμού, κρατούσαμε ωστόσο ζωντανή

την αίσθηση του φαιδρού και του γελοίου, μάταια προσπαθήσαμε να τσακίσουμε τη σοβαροφάνειά του, να τον φέρουμε στα νερά μας, να τον αναγκάσουμε να εγκαταλείψει την επιστημότητα, ο Νίκος δε χαμπάριαζε, παρέμενε λάβρος, ακατάδεκτος και ακατάσχετος. Με εξασφαλισμένους τους «χρηρηγούς», η επιτυχία της έκθεσης ήταν καθαρά θέμα προπαγάνδας, υποστήριξε, γεγονός που μας έφερνε σε αμηχανία. Αναπόφευκτα, αναρωτιόμασταν ορισμένοι μήπως έπρεπε, αντί να προπαγανδίζουμε μια λαογραφική έκθεση με σκοπό ν' ανεβάσουμε το πολιτιστικό επίπεδο, να βρούμε μια άλλη μορφή προπαγάνδας, για ν' ανεβάσουμε το επίπεδο αντίστασης του λαού ενάντια στη Χούντα των Συνταγματαρχών, που ήταν τότε στην εξουσία.

Η συγκέντρωση των εκθεμάτων, σε πρώτο στάδιο, αποφασίστηκε να γίνει σε συγκεκριμένα σπίτια και από κει, όταν ερχόταν η ώρα, να μεταφερθούν στο Δημοτικό Σχολείο που είχε ορισθεί ως χώρος έκθεσης. Όποιος είχε νταντέλα ή πινακωτή, ας πούμε, σ' ένα απ' αυτά τα σπίτια έπρεπε ν' απευθυνθεί. Οι γιαγιάδες που ήταν περήφανες για τις νταντέλες τους, δεν μπορούσαν να καταλάβουν τι δουλειά είχαν τα ντουγένια και οι πινακωτές, ποιος θα ήθελε να δει τέτοια παλιοπράματα.

Στο σπίτι του Νίκου μαζεύτηκαν τζάντζαλα διάφορα, δημιουργήθηκε αδιαχώρητο και η μάνα του απειλούσε, όχι άδικα, να τα πετάξει στο δρόμο, ενώ αυτός φούσκωνε σα διάνος, σίγουρος για την επιτυχία του εγχειρήματος. Πολλοί ωστόσο υποστήριζαν ότι υπήρχε ανοργανωσιά και προχειρότητα, κινδυνολογούσαν για το ενδεχόμενο να χαθούν ή ακόμη και να κλαπούν κάποια πράγματα αξίας, γιατί έβρισκες και τέτοια μέσα στην ανακατωσούρα.

Πάνω στην άμμο, ενώ προχωρούσε το μεσημέρι μαζί με τη φριχτή ανυπόφορη ζέστη, αν ο Νίκος συνέχιζε να κλαίει και να είναι απαρηγόρητος, αυτό είχε να κάνει με το γεγονός ότι οι κινδυνολόγοι επαληθεύτηκαν.

«Ε, να που έκανε φτερά! Μη μου λες ότι θα βρεθεί, αν ήταν να βρεθεί θα βρισκόταν, τόσες μέρες πέρασαν!»

Ο Νίκος δάγκανε τα χείλια να τα ματώσει, δεν ήθελε ν' ακούει αδιαφόρετα λόγια: θα βρεθεί και θα βρεθεί. Τρίγες! «Αποκλείεται να βρεθεί» κατάληξε με μελοδραματικά και κρέμασαν τ' αφτιά του, σα σκύλος που τον έδειραν έμοιαζε. Στο σταθμό της χωροφυλα-

κής, το πρωί, όταν τον κάλεσαν να δώσει κατάθεση και τόλμησε να μιλήσει στο ίδιο πνεύμα, ο αστυνόμος έγινε πυρ και μανία, άφρισε:

«Για να είσαι πεπεισμένος ότι το κλαπέν αντικείμενο δεν υπάρχει περίπτωση να ευρεθεί, τετρακόσια τα εκατό είσαι ένοχος, διαφορετικά θα αφήνες κάποιο παραδυράκι. Φρόντισε να το επιστρέψεις, το καλό που σου θέλω, φρόντισε να ομολογήσεις, διαφορετικά θα σου μαυρίσω τη ζωή» είπε.

Τον βούτηξε ξαφνικά απ' το σβέρκο, σχεδόν τον πέταξε έξω με τις κλοτσιές. Θα έκανε υπομονή, τον προειδοποίησε, ένα ακόμη εικοστετράωρο περιμένοντας τον πίνακα αφενός και αφετέρου την ομολογία της ενοχής του. Ο Νίκος αιφνιδιασμένος, σε δεινή θέση, έκανε προσπάθεια να διατηρήσει την αξιοπρέπειά του, ήθελε να υποβάλει μήνυση κατ' αγνώστων, ό,τι του ερχόταν στο μυαλό, κείνη την ώρα που ένιωσε να πέφτει ο ουρανός στο κεφάλι του.

«Αυτές τις βλακειές λες και μετά φταίει ο αστυνόμος που θέλει να σε μπουζουριάσει» τον μάλωσε κάποιος.

«Δεν είναι βλακειές, αλλά ό,τι κι αν είναι, δεν έπρεπε να μου μιλήσει μ' αυτό τον τρόπο, να με πετάξει έξω σα σκυλί!»

«Και πώς ήθελες να σου μιλήσει; Τη δουλειά του κάνει ο άνθρωπος, αν δε σε τρομοκρατήσει λίγο, πώς θα ομολογήσεις; Δε θα ομολογήσεις. Κορόιδο είσαι να ομολογήσεις! Κανονικά, έπρεπε να σε πλακώσει στις φάπες και μάλλον θα σε πλακώσει στο τέλος, όταν δει πως δεν παίρνεις από λόγια».

«Αυτό είναι, θέλουν κάποιον να ομολογήσει σώνει και καλά, το μόνο που τους νοιάζει είναι να κλείσει η υπόθεση, δεν τους νοιάζει αν πάρουν κάποιον αθώο στο λαϊμό τους».

«Αν μιλάς για τον εαυτό σου, παραείσαι επιεικής. Όχι και αθώος! Το λιγότερο ευδύνεσαι για την έμπνευση που είχες να μας σπρώξεις στην περιπέτεια μιας άχρηστης βλακειάς. Και μην ξεχνάς ότι η τάξη δεν επιβάλλεται με το γάντι, χρειάζεται φοβέρα».

«Απ' τη φοβέρα, απ' την τάξη που επιβάλλεις τρίζοντας τα δόντια, προτιμώ την αταξία».

«Προτιμάς την αταξία γιατί σε βολεύει, στη θέση σου μπορεί κι εγώ να έλεγα το ίδιο, όμως μια κοινωνία διαλύεται με την αταξία. Προσωπικά, δε θέλω να ζω σε μια διαλυμένη κοινωνία».

Αυτός που υπερασπιζόταν την τάξη ήταν ένας νεαρός δάσκα-

λος που μόλις είχε πάρει απολυτήριο απ' το στρατό. Πήγα να τον ρωτήσω σε τι κοινωνία θα ήθελε να ζει, στρατοκρατούμενη μήπως; Ο Νίκος, σα να είχε ηρεμήσει λίγο, του απάντησε ψύχραιμα και θλιμμένα μαζί:

«Εσύ δε θες να ζεις σε μια διαλυμένη κοινωνία κι εγώ δεν μπορώ να ζω σε μια κοινωνία που μου απαγορεύουν ν' ασκήσω τα δημοκρατικά μου δικαιώματα, ήταν δικαίωμά μου να καταθέσω μήνυση κατ' αγνώστων, πρέπει να το παραδεχτείς».

«Η πολλή δημοκρατία βλάπτει, όπως θα έχεις διαπιστώσει, εξάλλου έχει ήδη υποβληθεί μήνυση για το ίδιο αδίκημα».

«Αυτή η μήνυση στρέφεται εναντίον μου» βρυχήθηκε ο Νίκος και γύρισε το βλέμμα του απελπισμένο στο δικηγόρο της παρέας, μάλλον ζητούσε προστασία, νομική κάλυψη. Ο δικηγόρος δε φάνηκε να τον παίρνει στα σοβαρά:

«Κάνε μήνυση τον αστυνόμο» είπε κι έβαλε τα γέλια.

«Μη γελάς σαν τον ηλίθιο, δεν είναι για γέλια, ο αστυνόμος αν του τη δώσει μπορεί να τον βγάλει αντιστασιακό κι ο Νίκος να βρεθεί άσχημα μπλεγμένος. Δεν τον βλέπεις; Με τα μαλλιά και τα γένια που έχει εμπνέει υποψίες απ' την πρώτη ματιά. Αν δεν κουρευτεί κι αν δεν ξυριστεί, σίγουρα θα βρει τον μπελά του».

Το λόγο είχε πάρει ο Τέλης, φοιτητής Ιατρικής, ξανθός, αθλητικός, με μπρούτζινο κορμί και όμορφο εύδραυστο πρόσωπο. Ο Νίκος φάνηκε να προβληματίζεται:

«Κοίτα, ρε, τι μπορείς να πάθεις από ένα κωλοπίνακα» σχολίασε.

Ο δάσκαλος τον αποπήρε την ίδια στιγμή:

«Ε, όχι και κωλοπίνακα! Χωρίς να θέλω να πω ότι ο μπαρμπα-Λουκάς ανήκει στους μεγάλους ζωγράφους, ως λαϊκό καλλιτέχνη αν τον κρίνουμε όμως, είναι πολύ αξιόλογος, και το έργο που σου εμπιστεύτηκε απ' τα καλύτερά του».

Ο δάσκαλος, μαζί με δυο κορίτσια, ήταν από τα λίγα άτομα που είχαν δει τον πίνακα στο σπίτι του Νίκου, γεγονός που τον καδιστούσε ύποπτο αυτομάτως, όπως καδιστούσε ύποπτες και τις δυο σουσουράδες, τρελούτσικες γενικά, κελαηδούσαν συνέχεια σα να τις είχες στην πρίζα' αγκρισμένες, ξεπαϊβάνωτες, όπως θα έλεγε η μάνα μου. Φίλες του Νίκου απ' την Αθήνα, η μια σπούδαζε στην Οδοντιατρική και η άλλη, της Καλών Τεχνών, είχε έρθει με τις

μπογιές, τα καβαλέτα και τα τελάρα της. Κυκλοφόρησε λοιπόν η φήμη πως αυτή έκλεψε τον πίνακα με σκοπό να τον αντιγράψει και ναβάλει το αντίγραφο στη θέση του. Οι περισσότεροι πάντως υποστήριζαν ότι αυτά τα περί κλοπής αποτελούσαν παραμύδι, θεωρούσαν σαν πιθανότερη εκδοχή κάποιος να πήρε τον πίνακα για να σπάσει πλάκα κι ύστερα, βλέποντας την έκταση που έλαβε το θέμα, τρόμαξε κι έκανε την παλαβή. Η πιο τρελή εκδοχή πάντως ήθελε τον πίνακα να έχει κλαπεί για διαφημιστικούς λόγους, και το ζωγράφο να ζητά υπέρογκα ποσά αποζημίωσης για ένα ασήμαντο μικρό κομμάτι μουσαμά: ο πίνακας ήταν χωρίς κορνίζα, σε ρολό.

Ο Τέλης διακήρυττε πως όλ' αυτά ήτανε μπούρδες, ο μπαρμπα-Λουκάς, υπεράνω χρημάτων, δε θα έφτανε ποτέ σε τέτοιο σημείο, τους πίνακες τούς είχε κυρίως για χάρισμα. Ένας ομογενής εξ Αμερικής, θερίο πράμα, τον πλεύρισε πριν από μέρες, κι αφού τα τσούξανε γερά στο καφενείο, πήρανε το δρόμο να πάνε σπίτι του να του δείξει τις ζωγραφικές του. Εκεί που πηγαίνανε, ο Αμερικάνος ενθουσιασμένος του τραβά μια παλαμιά στην πλάτη, φιλική εννοείται, μα τόσο δυνατή που πήγε κι ήρθε ο κόσμος, έπεσε μέσα στη σκόνη ο μπαρμπα-Λουκάς και δε σαλαγούσε πως ήταν ζωντανός. Τρόμαξε ο Αμερικάνος:

«Είσαι οκεί, μπάρμπα;» ρωτούσε και ξαναρωτούσε.

«Οκεί» κατάφερε ν' απαντήσει ο μπάρμπας κάποια στιγμή.

Καθώς ο άλλος τον βοηθούσε να σηκωθεί, άρπαξε το χέρι του και του πάτησε μια δαγκωνιά. Τρελάθηκε απ' τον πόνο ο Αμερικάνος, μούγκρισε πρινβάλει τα γέλια.

«Πολύ καλό, μπάρμπα, μπράβο!»

«Γι να σε κάνω, το μόνο που έχω γερό είναι τα δόντια! Έτσι και με ξαναβαρέσεις, θα σου δαγκώσω τ' αφτί».

Πήγανε στο σπίτι και του 'κανε δώρο έναν πίνακα γιατί του άρεσε η τρέλα του, δεν πήρε λεφτά, όσο κι αν επέμενε ο τρελάρας. Δεν πήρε λεφτά απ' τον τρελό, θα πάρει απ' το Νίκο! Το Νίκο τον έχει σαν παιδί. Άμα βρεθεί ο πίνακας καλώς να βρεθεί, άμα δε βρεθεί πάλι, νταβούλι να γένει, δεν έχει έλλειψη από πίνακες, από χρόνια να ζήσει έχει έλλειψη.

Μπορεί να μην ήταν «κωλοπίνακας», έγινε αιτία ωστόσο να μπλέξει ο Νίκος όπως έμπλεξε, να τον βλέπεις πάνω στην άμμο σε

κακό χάλι και να πιάνεται η καρδιά σου. Δεν άντεχα άλλο ούτε το θέαμα ούτε τον ήλιο που είχε κάψει την κορφή μου. Σηκώθηκα, έριξα μια βουτιά και πήγα στο σπίτι μου να συνέλθω. Ύστερα από ένα παγωμένο ντους που έκανα, έφαγα του σκασμού και έπεσα για ύπνο. Αργά το σούρουπο, όταν βγήκα έξω για καφέ, αντάμωσα τον Τέλη.

«Βρέθηκε, το έμαδες;» μου είπε.

«Ποια βρέθηκε, η κόρη του Γραμματικού που το 'σκασε με το φορτηγατζή;»

«Έλα, άσε την πλάκα, ο πίνακας βρέθηκε, τον βρήκε το Τραπεζομάντιλο».

«Ποιος τον βρήκε;»

«Το Τραπεζομάντιλο, η Πωλίνα ρε, ξέρεις, αυτή που ζωγραφίζει, της Καλών Τεχνών, η μία από τις δύο ύποπτες».

«Και γιατί τη λες τραπεζομάντιλο;»

«Η μάνα μου τη λέει έτσι επειδή φοράει συνεχώς κείνο το τεράστιο παρεό. Δυο βδομάδες είναι εδώ, δεν το 'χει βγάλει από πάνω της».

«Καλύτερα να μην την στρώσεις για φαί πάντως».

«Ούτε για φαί ούτε για... Μου φαίνεται λίγο άπλυτη γενικά».

«Και λοιπόν; Τέλος πάντων, πες μου για τον πίνακα καλύτερα».

«Το μεσημέρι, γυρίζοντας απ' το μπάνιο, τον βρήκε σε μια πλαστική σακούλα. Μένει στα ενοικιαζόμενα του Παντράκα, αυτά που τα λέει στούντιος».

«Πού τον βρήκε, είπες;»

«Σε μια πλαστική σακούλα. Κάποιος την είχε κρεμάσει στο πόμολο της πόρτας».

«Σαν παραμύδι μου ακούγεται».

«Το πιθανότερο είναι να τον βρήκε στη βαλίτσα της. Πήγε στο τμήμα να τον παραδώσει κι έτρεμε μπιτούνια, λέει η μάνα μου».

«Τι πάει να πει μπιτούνια;»

«Ολόκληρη».

«Κι ο αστυνόμος πώς την αντιμετώπισε;»

«Αφοπλίστηκε απ' την ομορφιά της».

«Δεν τον αδικώ, είναι πολύ όμορφη, έχει υπέροχο κορμί και ξέρει να παίρνει το ύφος της αδώας και της ανυποψίαστης όταν

χρειάζεται».

«Από ομορφιά, γενικά, οι φίλες του Νίκου έχουν τα πρωτεία. Είναι για ν' απορεί κανείς, μερικοί άντρες, όχι σπουδαίοι, νταραβερίζονται αποκλειστικά με κάλλονες».

«Ο Νίκος δεν κάνει τίποτα με τις ωραίες, απλώς τις φέρνει στο χωριό. Αυτές οι ωραίες, τύπου Πωλίνας, εμένα δε μου λένε τίποτα, ίσα ίσα μου δίνουνε στα νεύρα. Το μόνο νταραβέρι που θα άξιζε ίσως να έχει κανείς με την Πωλίνα, είναι σεξουαλικό».

«Και πού ξέρεις εσύ τι νταραβέρι έχει μαζί της ο Νίκος;»

«Χωριό που φαίνεται κολαούζο δε θέλει».

«Η μάνα μου πάντως υποστηρίζει, σύμφωνα με όσα διαδίδονται στο χωριό, πως η Πωλίνα τα είχε με το Νίκο, αυτός την παράτησε κι αυτή τον πήρε από πίσω να του αλλάξει μυαλά. Μυαλά δεν του άλλαξε μάλλον, οπότε τον εκδικήθηκε κλέβοντας τον πίνακα».

Κείνη την ώρα, ανάμεσα στα τραπέζια, ξεχώρισε το δασύ κεφάλι του Παντράκα, άσπρο μπαμπάκι. Ο Τέλης τον φώναξε στην παρέα μας να τον κεράσουμε καφέ. Από καφέ ήτανε πλήρης, είπε, κανένα ούζο όμως θα το έπινε ευχαρίστως, να ξεδώσει το μυαλό του, να συνέλθει απ' τη λαχτάρα που πέρασε. Ήταν από κείνους τους λεγόμενους «Κογκολέζους», μετανάστες στην Αφρική, όταν τους κυνήγησαν οι μαύροι, με τα χρήματα που κατάφεραν να περισώσουν, έστησαν επιχείρηση γυρίζοντας στο χωριό. Άλλος έκανε φούρνο, άλλο χασάπικο, άλλος μαγέρικο... Ο Παντράκας, σ' ένα ωραίο χτήμα που βρήκε απ' τη μάνα του, έχτισε ενοικιαζόμενα δωμάτια. Σ' αυτά τα δωμάτια έμενε η Πωλίνα με τη φίλη της.

Όταν ήρθε το ούζο του, πρώτα το νέρωσε και μετά κατέβασε δυο γερές γουλιές.

«Αμάν λαχτάρα, τέτοιο κακό ούτε στον εχθρό μου! Φοβήθηκα πως μου την είχανε στημένη, να με χώσουν μέσα για κουκουέ, να σαπίσω στις φυλακές της Χούντας».

«Τι λες τώρα, τι κορακίστικα είναι αυτά;» τον αποπήρε ο Τέλης.

«Η καρδούλα μου το ξέρει».

Μπουκώθηκε έναν κεφτέ μαζί με ψωμί και ντομάτα κι ώσπου να μασήσει κουνούσε το κεφάλι πάνω κάτω. Τον κοιτούσαμε με απορία σωπαίνοντας. Περιμέναμε υπομονετικά να φάει και να

πιει. Και σαν έφαγε και ήπιε, λύθηκε η γλώσσα του μονομιάς. Τέσσερις η ώρα, μεσημέρι, εκεί που κοιμότανε του καλού καιρού, άκουσε να θροντάνε την πόρτα του να τη σπάσουν. Σηκώθηκε με τα σώβρακα σαν τον τρελό, βγάξει και μια φωνή πριν ανοίξει:

«Που να σκάσεις, αφιλότιμε, τέτοια ώρα!»

Ανοίγει κι έρχεται φάτσα μ' έναν μυστήριο της χωροφυλακής. «Πρόσεξε πώς μιλάς στα όργανα της τάξης» τον αποπήρε ο μυστήριος.

Ο Παντράκας κατουρήθηκε απ' το φόβο του:

«Συγγνώμη, κύριε...»

«Κερί και λιβάνι. Ντύσου, σε θέλει ο αστυνόμος».

«Τι με θέλει ο αστυνόμος μεσημεριάτικα;»

«Αυτό δεν το ξέρω, έχω εντολή να σε μεταφέρω πάντως».

Ντύθηκε βιαστικά, έριξε λίγο νερό στα μούτρα και γραμμή στο τμήμα. Ο αστυνόμος τον υποδέχτηκε βλοσυρός. Τον έβαλε να καθίσει σε μια καρέκλα και για πέντε λεπτά έκοβε βόλτες γύρω του. Στη συνέχεια, ανέβασε τον κώλο του στο γραφείο και τον κοιτούσε άγρια άλλα πέντε λεπτά. Τελικά, εδέγησε να του απευθύνει το λόγο:

«Περιμένω, λέγε, τι έχεις να πεις;»

«Τι θέλεις να πω, μακάρι να ήξερα κυρ-αστυνόμε» απάντησε ταπεινά ο Παντράκας.

«Έλα, δε χρειάζεται να κάνεις τον ανήξερο, δε σε κατηγορεί κανένας για τίποτα, απλώς κατάθεση θέλουμε να σου πάρουμε».

«Περί τίνος;»

Ο αστυνόμος τον κοίταξε καχύποπτα, έκανε ένα μορφασμό δυσάρεσκειας, άπλωσε το χέρι και του 'δειξε πάνω στο γραφείο ένα κομμάτι θαμμένο μουσαμά.

«Περί του πίνακα που βρέθηκε στα ενοικιαζόμενα» είπε.

«Τα δικά μου ενοικιαζόμενα, τα στούντιος;»

«Τα δικά σου».

Πετάχτηκε όρδιος, σαν αυτόματο ο Παντράκας έπιασε να ψάχνει τα γυαλιά του. Ενώ έψαχνε πάνω κάτω τις τσέπες του, κοιτούσε το μουσαμά με πραγματικό πανικό, το πρόσωπο τού άντρα που έβλεπε, που μισοέβλεπε μάλλον, θα έπαιρνε όρκο πως ήταν του Στάλιν, αυτόν του δύμιζε η μουστάκα. Κάποιος κερατάς τον έβαλε εκεί ξεπιτούτου για να τον καταστρέψει.

«Εγώ δεν έχω καμιά σχέση μ' αυτά, όλα τα χρόνια στο Κονγκό δούλευα σαν το σκλάβο, μη μ' ανακατεύεται τώρα, το Στάλιν ακουστά τον έχω μόνο».

«Το Στάλιν ακουστά τον έχουμε όλοι, αυτό όμως δεν έχει καμιά σχέση».

«Αμάν, δε τα βρίσκω τα έρμα».

Έφαχνε και ξαναέφαχνε, τις είχε ψάξει εκατό φορές, και του παντελονιού και του πουκάμισου τις τσέπες. Αν υπήρχαν γυαλιά εκεί μέσα, σίγουρα, θα τα είχε βρει με το πρώτο.

«Εγώ το Στάλιν ούτε να τον ξέρω ούτε να τον βλέπω δε θέλω, κάποιος πάει να με μπλέξει, να μου κάνει κακό, κυρ-αστυνόμε, ένας νοικοκύρης, ήσυχος άνθρωπος είμαι. Πού βρέθηκε ο παλιο-Στάλιν;»

«Σταμάτα, ρε Παντράκα, να με πρήξεις, πού στο διάολο τον ξέθαψες το Στάλιν; Τι παραμύθια είναι αυτά που τσαμπουνάς; Για τον πίνακα του μπαρμπα-Λουκά σου λέω, δε σου λέω για το Στάλιν, τον έχεις ξαναδεί;»

«Μόνο στις φωτογραφίες, κυρ-αστυνόμε, πού αλλού να τον δω;»

«Ρε, για τον πίνακα σε ρωτάω, αυτόν εδώ, τον κλεμμένο. Δεν καταλαβαίνεις; Πάρε τα γυαλιά μου, γαμώτο. Το 'βαλες σκοπό να με σκάσεις».

Ο Παντράκας, καθώς φόρεσε τα γυαλιά του αστυνόμου, περιεργάστηκε πρώτα τις παλάμες του. «Δεν είναι το νούμερο μου, αλλά ντέφι να γίνεις» είπε στρέφοντας δισταχτικά τα μάτια στο μουσαμά. Έκπληκτος και ανακουφισμένος παράλληλα διαπίστωσε ότι δεν επρόκειτο για το Στάλιν μα για ένα γέρο, με μουστάκι σαν του Στάλιν. Πήγε η καρδιά του στον τόπο της.

«Καλά, για μια παλιοζωγραφιά κάνετε τόση φασαρία, τσάμπα έχασα τον ύπνο μου, με αναστατώσατε χωρίς λόγο, ούτε την είδα ποτέ ούτε την ξέρω, κλάπηκε, δεν κλάπηκε, χαμπάρι δεν έχω. Όποιος και να την έκλεψε, είναι ντροπή να γίνεται τόση φασαρία για ένα αδιαφόρετο πράμα».

Όταν τον άφησαν να φύγει ήταν πολύ αργά για να συνεχίσει τον ύπνο του, ο ύπνος, όπως όλα τα ωραία πράματα, θέλει ρέγουλα, μια δυο ωρίτσες πάντα τον παίρνει τα μεσημέρια. Άμα περάσουν τα χρόνια, ο ύπνος είναι Θεός. Πριν καταλήξει στο καφενείο,

έκανε μια βόλτα μέχρι το σπίτι να μην ανησυχεί η γυναίκα του, ήπιαν τον καφέ τον διατάμενο μαζί, όπως κάθε απόγεμα. Ο Τέλης τον ρώτησε τότε τι κατάλαβε, ποια ήταν η γνώμη του, θα την κατηγορήσουν για κλοπή την Πωλίνα; Ο Παντράκας δήλωσε ρητά πως ένα τέτοιο όμορφο γλυκό καταδεκτικό κορίτσι ποτέ δε θα έπεφτε τόσο χαμηλά. Η άλλη η μουσίσσα η φίλη της μπορεί, είναι μουλωχτή, δεν ξέρεις τι ώρα κάνει. Αντίθετα, η Πωλίνα είναι άγγελος, οι άγγελοι δεν κλέβουν. Πάντως, όποιος και να τον έκλεψε, πρέπει να ήταν τρελός για να κλέψει μια τέτοια τιποτένια μουντζαλιά. Έφαγε την ελιά που είχε μείνει στο πιάτο του, στράγγιξε το ποτήρι και σηκώθηκε, καλή η παρέα μας, είπε, αλλά έπρεπε να πηγαίνει να παίξει κανένα πινακλ.

Με το που έφυγε ο Παντράκας, ήρθε και κάθισε μαζί μας ο Σαράντης, μαθητής λυκείου, ήθελε μια τάξη για να πάρει απολυτήριο, πολύ ανεπτυγμένος όμως, τον έκανες μεγαλύτερο. Πολύ ανεπτυγμένος και πολύ το μυαλό του στη γυναίκα, έτρεχε από πίσω τους, τις κυνηγούσε, μικρές μεγάλες, χωρίς διακρίσεις. Όταν είδε την Πωλίνα πρώτη φορά, λέει, σάλεψε το μυαλό του, τέτοια ομορφιά ούτε στον ύπνο του! Στην παραλία ήτανε που την είδε ξετύλιγε το κορμί της απ' το παρεό. Φύσηξε αγέρας όμως και το παρεό ξέφυγε απ' τα χέρια της, λίγο έλειψε να πέσει στο νερό. Πρόλαβε ευτυχώς ο Σαράντης και το άρπαξε τελευταία στιγμή.

«Δεν ξέρω πώς να σ' ευχαριστήσω» του είπε.

Ήρθε κοντά του χαρούμενη, σχεδόν έπεσε πάνω του, πίεσε το στήθος της στο μπράτσο του. Φυσικά, ο Σαράντης δεν περίμενε μεγαλύτερη ανταμοιβή. Πιάσανε κουβέντα, και πες πες, κανόνισαν συνάντηση για το απόγεμα. Κάνανε μια μεγάλη βόλτα, και σαν σκοτεινίασε καλά, βρέθηκαν αγκαλιασμένοι στην άκρη της παραλίας, κοντά στα βράχια. Του επέτρεψε να τη φιλήσει, να της πιάσει το στήθος, να τη χαϊδέψει στην κοιλιά και πιο κάτω να σπρώξει τα δάχτυλα στις πτυχές της. Καθώς τη φιλούσε, ένας ήχος μακρόσυρτος τάραξε την ησυχία της νύχτας που ήταν ασέληνη και ζεστή.

«Ωχ, η κουκουβάγια, πρέπει να φύγω» είπε η Πωλίνα κι ανέβασε βιαστικά το μαγιό της.

Δεν του έδωσε άλλες εξηγήσεις, πετάχτηκε πάνω ασυγκράτητη, και τρέχοντας προς τα βράχια, χάθηκε, χώνεψε στη σκοτεινιά.

Το άλλο βράδυ τα ίδια η κουκουβάγια του έκανε χαλάστρα. Δεν μπορούσε να το χωνέψει, δυο βράδια συνεχόμενα, αυτή η κουκουβάγια ήθελε σκότωμα, σα να ήτανε βαλτή. Η Πωλίνα αερικό, χανόταν από μπροστά του ξαφνικά. Πού πήγαινε άγνωστο. Όσο κι αν την έψαχνε, κι αν τη φώναζε, αυτή δεν έδινε σημεία ζωής.

Το τρίτο βράδυ, κουβάλησε φακό μαζί του. Όταν εξαφανίστηκε, όπως το 'χε συνήθειο να εξαφανίζεται, άφησε να περάσει λίγη ώρα και πλησίασε τα βράχια, φώτισε ψηλά τον γκρεμό και μετά έψαξε χαμηλά για καμιά κρυψώνα. Ψάξε να ψάξεις, βρήκε κάπου κρυμμένα το παρεό, το μαγιό και τα σανδάλια της. Έβγαλε όλα τα ρούχα τότε και βούτηξε, κολύμπησε παράλληλα προς τα βράχια. Η θάλασσα σκοτεινή και ήσυχη. Κάποια στιγμή, πάνω απ' το κεφάλι του, πίσω απ' τα βράχια, άκουσε τη φωνή της, το αγχομαχητό της που έγινε ουρλιαχτό. Προσπάθησε ν' αναρριχηθεί στον γκρεμό χωρίς αποτέλεσμα. Απελπισμένος, γύρισε τα πίσω μπρος. Βγήκε στην ακτή τουρτουρίζοντας' τόση ώρα κολυμπούσε μέσα σε παγωμένα ρεύματα. Συνειδητοποιώντας τι παιγνίδι του έπαιζε, ένιωσε πληγωμένος από την κοροϊδία της, από τη διαστροφή της να τον αφήνει στα κρύα του λουτρού. Ντύθηκε βιαστικά, πήρε μαζί του τα ρούχα της και τράβηξε γραμμή για τα ενοικιαζόμενα του Παντράκα. Βρήκε το δωμάτιο που έμεναν τα δυο κορίτσια, χτύπησε την πόρτα και περίμενε. Του άνοιξε η φίλη της σαστισμένη.

«Αυτά είναι για την Πωλίνα, την άλλη φορά, να το ξέρει, θα σκοτώσω την κουκουβάγια της»» είπε και της έδωσε τα ρούχα που κρατούσε στην αγκαλιά του.

Δεν τα έδωσε ακριβώς, σχεδόν τα πέταξε στα μούτρα της. Η κοπέλα δεν έχασε καιρό, σήκωσε το χέρι και τον μούντζωσε. «Να, μαλάκα» είπε και βρόντηξε την πόρτα στα μούτρα του.

Όπως μας αποκάλυψε στη συνέχεια, ο Σαράντης δε σκόπευε να σκοτώσει την κουκουβάγια, έτσι του ήρθε και το είπε κείνη τη στιγμή. Ποια κουκουβάγια εξάλλου να σκοτώσει; Δεν υπήρχε κουκουβάγια. Κάποιος έκανε την κουκουβάγια, και η Πωλίνα έκανε την τρελή. Θα έπαιρνε την εκδίκησή του όμως, είχε καταστρώσει σχέδιο. Από μια πλαστική σακούλα που κρατούσε στα χέρια αποκάλυψε μια μικρή γυάλα. Μέσα στη γυάλα φύλαγε ένα σκορπιό, όχι νεκρό, ζωντανό σκορπιό φύλαγε. Άλλο τίποτα δεν

ήθελε, μόνο να έρθουν βολικά τα πράματα. Θα τον έβαζε να φάει το μουνι της, για να μάθει, για να τον θυμάται σ' όλη της τη ζωή, για να τον θυμάται και για να τον μισεί, όπως τη μίσησε ο ίδιος το προηγούμενο βράδυ.

Ο Τέλης είπε τότε πως ακούει να το λένε οι παλιοί, σαν παραμύθι, σαν κάτι μαγικό, εκεί κάπου στα βράχια, υπάρχει υπόγειο πέρασμα που το φυλάει μια σμέρνα. Για να περάσεις, χρειάζεται να τα πηγαίνεις καλά με τις σμέρνες, να 'χεις μεγάλο κράτημα στην ανάσα, να 'σαι δεινός κολυμβητής, να βουτήξεις βαθιά, να ελιχθείς ανάμεσα σε βράχια. Αν τα καταφέρεις και δεν πνιγείς, αποζημιώνεσαι, βγαίνεις σ' ένα δωμάτιο σκαλισμένο στην πέτρα, μ' ένα μεγάλο φεγγίτη ψηλά που αφήνει τον ήλιο να περνά όλη τη μέρα. Μπορείς να στήσεις νοικοκυριό εκεί μέσα, αρκεί να λύσεις το πρόβλημα της επικοινωνίας με τον έξω κόσμο. Ως φαίνεται, η Πωλίνα το έχει λύσει. Καθόλου περίεργο αφού μοιάζει με χέλι, και κολυμπάει σα χέλι. Ίσως να έχει και βράγχια.

Μαζί με την Πωλίνα, θα έπρεπε και κάποιος άλλος να είχε λύσει το ίδιο πρόβλημα, σκέφτηκα. Αν έχεις βράγχια, μεγάλο κράτημα και μεγάλο στέρνο για να την κοιμίζεις πάνω σου, το μόνο εύκολο.

Την άλλη μέρα, πρωί πρωί, η Πωλίνα έφυγε μόνη της με το λεωφορείο· φορούσε τζιν παντελόνι, βαμβακερό φανελάκι, μαύρα γυαλιά κι είχε ένα μαντίλι δεμένο στο κεφάλι της. Σα να έκανε προσπάθεια να περάσει απαρατήρητη έμοιαζε. Μια χωριανή που την αναγνώρισε, συνδύασε τη φυγή της με την «κλοπή» του πίνακα. «Για να φεύγει άρον άρον, τι ξέρω εγώ, έχει χεσμένη τη φωλιά της» σχολίασε. Ο εισπράχτορας του λεωφορείου, επιστρέφοντας στο χωριό, διέδιδε πως κάτω απ' τα γυαλιά τα μάτια της ήταν μελανιασμένα, λες και την είχαν πλακώσει στις μπουνιές.

Το σούρουπο, βρήκα το Σαράντη μόνο να κάθεται στην παραλία και να ατενίζει τη θάλασσα με απλανές βλέμμα. Μικρά μικρά κυματάκια έσκαγαν στα πόδια του· ο φλοίσβος τους ανεπαίσθητος, χαυνωτικός.

«Σαράντη, τι γίνεται, τι κάνεις εδώ;» ρώτησα αλλά δε μου απάντησε.

Ούτε μίλησε ούτε κουνήθηκε, ούτε καν που έπαιξε το βλέμμα.

Τον έπιασα απ' τον ώμο:

«Ρε, Σαράντη, σου μιλάω, δε μ' ακούς;»

Γύρισε αργά το κεφάλι και με κοίταξε μορφάζοντας. Δεν έδειχνε διατεθειμένος να βγει απ' τον κόσμο της νοσταλγίας και της ρέμβης, όπου, κατά τα φαινόμενα, ήταν βουτηγμένος ως τ' αφτιά.

«Σ' ακούω» μουρμούρισε.

«Πες μου, τι έγινε τελικά;»

«Τι δες να έγινε; Μην πιστεύεις αυτά που διαδίδουν, δεν τον έκλεψε η Πωλίνα. Η άλλη, η φίλη της, τον έκλεψε, αυτή η σκύλα. Η Πωλίνα είναι άγγελος, οι άγγελοι δεν κλέβουν».

Μολονότι δεν καταλάβαινα για ποιο λόγο τα έβαζε με τη φίλη της, ούτε και πώς η Πωλίνα από διάολος έγινε άγγελος ξαφνικά, εντούτοις δεν του ζήτησα εξηγήσεις, κάτι τρελό απασχολούσε το μυαλό μου, ήθελα να μάθω αν ήρθαν βολικά τα πράματα, αν κατάφερε ν' ανοίξει τη γυάλα, αν ο σκορπιός έκανε τη δουλειά του, ήθελα να τον ακούσω να μοιράζεται αυτή τη συγκλονιστική εμπειρία μαζί μου. Το έπαιξε Αλβανός όμως, τάχα δεν καταλάβαινε για ποιο σκορπιό του μιλούσα, μια φορά, λέει, που τον κέντρωσε σκορπιός, από τον κάμπο ίσαμε το γιαλό, δυο χιλιόμετρα τα έκανε τρέχοντας' σταμάτησε μόνο όταν βούτηξε το δάχτυλό του στη θάλασσα. «Να, τούτο το δάχτυλο» είπε και σήκωσε το χέρι ψηλά. Απ' όλα τα δάχτυλα, αυτό που σήκωνε, το μεσαίο, μου φάνηκε πρησμένο. Έκανα μια κίνηση αυτόματη προς το μέρος του κι ο Σαράντης τραβήχτηκε, μαζεύτηκε φοβισμένος.

«Πες μου για τα μελανιασμένα μάτια της, αφού δε μου λες για το σκορπιό. Εσύ τα μελάνιασες η ο άλλος;»

«Δεν ξέρω για τα μάτια της. Ούτε που θα σκεφτόμουν να τα μελανιάσω πάντως. Τα μάτια της είναι υπέροχα!»

«Απ' ό,τι καταλαβαίνω, μάλλον σε άφησε να της βγάλεις το μαγιο τελικά. Από της κουκουβάγιας προτίμησε το δικό σου κάλεσμα, πάω να πιστέψω».

Με κοίταξε μ' ένα βλέμμα οδύνης. «Πονάω» είπε και σηκώθηκε βαστώντας τ' αχαινά του. Σιγά σιγά το βλέμμα του άλλαξε, έγιναν μαγικά τα μάτια του. Έφυγε μέσα στο τελευταίο φως, αλλοπαρμένος και αργός σαν μπαταρισμένο καράβι. Τον ακολούθησα σέρνοντας συλλογισμένος τα βήματά μου στην άμμο.

Αργότερα, συνάντησα στην πλατεία τον μπαρμπα-Λουκά στα

μεγάλα του κέφια, αυτός ο τρελοαμερικάνος, λέει, σαν έμαθε ότι βρέθηκε ο πίνακας, πήγε στο σπίτι του και ζητούσε να τον αγοράσει, σώνει και καλά, ήθελε να του δώσει εκατό χιλιάδες, είδε κι έπαθε μέχρι να τον πείσει πως και πενήντα καλές ήταν. Μετά τη διαφήμιση που έγινε, φοβάται πως κι άλλοι θα ενδιαφερθούν. Γι' αυτό, με τον Τέλη, όποτε μας κάνει όρεξη να περάσουμε απ' το σπίτι να μας χαρίσει κανέναν, να τον θυμόμαστε σαν πεθάνει τα 'φαγε τα ψωμιά του, το λάδι τελειώνει στο καντήλι του. Αυτός ο παλαβός, ο Αμερικάνος, σαν σιγούρεψε τον πίνακα, ήθελε να πιει ούζο και σαν ήπιε κι έγινε γουρούνι, γυρίζει και τον ρωτάει παραξενεμένος:

«Αλήθεια, πόσο χρονώ είσαι, μπάρμπα;»

«Ενενήντα έξι».

«Να τα κατοστίσεις, μάσαλα!»

«Να σε χέσω, τι να τα κατοστίσω μου λες, να σε ντρέπομαι για τέσσερα χρόνια!» τον έβαλε στη θέση του ο μπαρπα-Λουκάς.

Μετά την Πωλίνα, με καθυστέρηση μιας μέρας, έφυγε και η φίλη, μαζί της κι ένας μαλλιός μουσάτος ψηλέας, φορτωμένος σα γάιδαρος με σαμάρι. Ο εισπράχτορας, αυτή τη φορά, διέδωσε πως ο ψηλέας στεκόταν όρθιος σ' όλη τη διαδρομή, και η φίλη της Πωλίνας τον είχε αγκαλιασμένο απ' το μηρό. Όσες φορές δοκίμασε να κάτσει δίπλα της, ο εισπράχτορας που τον παρακολουδούσε, τον είδε να μορφάζει από τον πόνο, λες και τον είχε κακό μπεμπέκι δαγκαμένο στον κώλο.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΕΤΚΟΓΛΟΥ

Arm!

*Αστείο σου φαίνεται
πίσω απ' το παράθυρο
συχνά διακοπτόμενο
απ' τα σιδερένια κάγκελα
και τη σκιά της παρατήρησης.
Ο εχθρός ακούει
και φορά κόκκινη στολή
σεσημασμένος
μ' ένα τεράστιο
κόκκινο βέλος.*

*Παρατηρώ το εξωτερικό περίβλημα
κόκκινο σπυριά γεμάτο
ξυρισμένο κεφάλι
στη λαδόκολα,
μέσα
το ωραιότερο ποίημα
ανέγγιχτο ακόμα
απ' τους καπνούς
της υψικάμινου
και τη βρωμιά
του περιεχομένου
των σπασμένων αγωγών
της αποχέτευσης.*

Αναπτυγμένο αίσθημα
ατομικής ιδιοκτησίας
το τζάκετ έξω απ' το σάκο
το τζάκετ μέσα στο σάκο
όλοι μισθοδοτήθηκαν
κανείς παραπονούμενος.

Ξύλινο γυναικείο κεφάλι
βυθισμένο στη θάλασσα
τα μάτια σου κατάμαυρα
τρεις κόκκοι άμμου
στο αριστερό σου φρύδι
Βενέτσια, Βενέτσια
οι Βαταλόνι
σου τη φέραν τελικά.
Τα πράγματα είναι
απόρρητα και μπερδεμένα.

Ο πεντηκοστός φιλέλληνας
η γιαγιούλα με τα μωρά
ο ηλίθιος παπάς
κι ο αποτυχημένος δάσκαλος
κλαίνει τώρα για την πατρίδα,
τί νωρίς, που θυσιάστηκε
στο βωμό του Διογένη.
Στα γραφεία του αποκόματος
ο Βλαδίμηρος Μαγιακόφσκη
παρεούλα με το σύζυλο
μελετάνε φωτοτεχνία.

Το παιδί ανοιγόκλεινε τα μάτια,
ο χάρος μπαινόβγαινε στη ζούλα,
η μύγα έδινε τη μάχη

μεσ' τον αφρό του καφέ,
όταν κουνιούνται τα νερά
χύνεται αίμα.
Έκρηξη αδιαφορίας
και στάχτες της ομορφιάς.

Το πεύκο (καταπράσινο, ίσιο, όμορφο κ.λπ.)
η πέτρα (καρφωμένη στο χώμα, λεία, γκριζά)
η πίκρα (βαριά, βαδιά μεσ' την καρδιά)
ο χάρος (μαύρος, με μια λακουβίτσα στο κάτω μέρος του στέρ-
νου)
το κολαστήριο (για την άρχουσα τάξη καθαρτήριο)
η φυλακή (παραμονεύει σαν την ακρίδα)
τούτο το μπλοκάκι (κίτρινο, σπιράλ, ίσως και να 'ναι το τελευ-
ταίο)
εσύ (εγώ)
η οχιά (κουλουριασμένη κάτω απ' την πέτρα)
ο ποντικός (βραστός από αμέλεια δικιά του).

Ένοχο βλέμμα,
τι να σου πω τώρα.
Ο κίναιδος ξιφουλκούσε
ενάντια στο άλλο φύλο
ντόλτσε θίτα και βολή
πρωτοφανούς βεληνεκούς
μερικοί αγανάκτησαν
προς διαμαρτυριάν έφυγαν.

ΧΡΙΣΤΙΝΑ Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Άγγελος Σικελιανός. Σταθμοί του πνευματικού του βίου - αποσπάσματα του φιλοσοφικού του στοχασμού

Απόψε θα έχουμε τη χαρά, όπως ήδη γνωρίζετε, να απολαύσουμε μια από τις ποιητικές συνθέσεις του Άγγελου Σικελιανού, που μελοποίησε ο Μ. Θεοδωράκης, “Το Πνευματικό εμβατήρι”, το οποίο ο ποιητής έγραψε το 1943 και το δημοσίευσε στο περιοδικό “Ελληνικά Γράμματα” στις 19-5-1945.

Με “Το Πνευματικό εμβατήρι” ο Α. Σικελιανός κάλεσε τους συμπατριώτες του να αφυπνισθούν και να αγωνισθούν για την ανόρθωση της Ελλάδας, που έβγαινε ρημαγμένη και αιματοποτισμένη από την περιπέτεια του πολέμου και της κατοχής. Μ’ άλλα λόγια θα λέγαμε πως με το “Πνευματικό εμβατήρι” ο Α. Σικελιανός ορδώνει ένα κήρυγμα για την Ελληνική Αναγέννηση, αλλά και ένα κήρυγμα για την πνευματική αναγέννηση του ανθρώπου· ένα κήρυγμα για την αναγέννηση του νέου ολοκληρωμένου ανθρωπισμού, στην υπηρεσία του οποίου ο ίδιος ο ποιητής προσέφερε τους στοχασμούς του ως μέγας διδάσκαλος, ιεροφάντης και προφήτης, που αίρεται πάνω από την

Το κείμενο παρουσιάστηκε στην εκδήλωση για τον Σικελιανό που πραγματοποίησαν οι μαθητές του Μουσικού Σχολείου Σερρών στο Τ.Ε.Ι. Σερρών, το Σάββατο 1 Μαρτίου 2003.

ιστορικότητα του καιρού του και υψώνει τους οραματισμούς του για τη ζωή και τον άνθρωπο.

Με έναυσμα το “Πνευματικό εμβατήριο”, λοιπόν, θα πρότεινα να εγκύψουμε στον πνευματικό βίο και το φιλοσοφικό στοχασμό του Α. Σικελιανού. Αυτός ο βίος του άλλωστε και ο στοχασμός του είναι που τον αναγάγουν σε μια ξεχωριστή περίπτωση της νεοελληνικής πνευματικής ζωής.

Γιατί ο Α. Σικελιανός οραματίστηκε μια νέα Ανθρωπότητα και μια νέα Ελλάδα. Οραματίστηκε έναν καινούριο κόσμο, λυτρωμένο από τον πόνο, λυτρωμένο από τη στρεβλή κοινωνική οργάνωση, που εκμηδενίζει και κατακερματίζει την προσωπικότητα του ανθρώπου. Οραματίσθηκε έναν άνθρωπο αποδεσμευμένο από τη μηχανιστική αντίληψη της σύγχρονης επιστήμης, που συχνά αναλύει και ερμηνεύει τη φύση, τη ζωή και την κοινωνία με όρους μόνο της βιολογίας ή της φυσικής και θεωρεί τον άνθρωπο ένα ασήμαντο γρανάζι του γιγάντιου μηχανισμού της.

Ο Σικελιανός με το ποιητικό του έργο, τις Δελφικές γιορτές και τη γενικότερη πνευματική του δράση πρότεινε ένα μοντέλο ζωής. Πρότεινε λύσεις στα μεγάλα προβλήματα που αφορούσαν και αφορούν τη ζωή και τον άνθρωπο, το άτομο και τις κοινωνίες, την Ελλάδα και τον κόσμο. Προβληματίσθηκε πάνω σε θέματα που λίγοι στην εποχή του μπορούσαν να αντιληφθούν, γι’ αυτό όταν το 1924 ο ποιητής ξεκίνησε να ενημερώνει κορυφαίες προσωπικότητες των Γραμμάτων και των Τεχνών για τις υψηλότερες επιδιώξεις που εκάλειτο να υπηρετήσει η “Δελφική Ιδέα”, λίγοι ήταν προϊδεασμένοι. Οι περισσότεροι έδειξαν αδιαφορία, και όπως μαρτυρεί ο Νίκος Λοβέρδος, άλλοι τον εχλεύασαν και μερικοί φοβήθηκαν για την πνευματική ακεραιότητα του ποιητή.¹

Ο Σικελιανός αντιμετώπισε θεωρητικά την προοπτική μιας παγκόσμιας ένωσης που θα στηρίζεται στην πνευματική και πολιτιστική επικοινωνία των λαών. Πίστεψε πως μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο είχαμε φτάσει στο ιστορικό σημείο όπου η

1. Σχετική αναφορά: Μπούρλος Γ., *Μνήμη Αγγελου Σικελιανού*, Εκδ. “Δίφρος”, Αθήνα 1971, σελ. 33 και Λοβέρδος Ν., *Αγγελος Σικελιανός - Κριτική μελέτη*, Πάτρα 1962, σελ. 103

ένωση όλων των λαών ήταν μια αναπόδραστη ανάγκη, αν θέλαμε να διασωθεί ο ανθρωπίνος πολιτισμός. Όμως, προς αυτή την κατεύθυνση δεν μπορούσαν, κατά την αντίληψή του, να συμπράξουν επαρκώς τα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά συστήματα, γι' αυτό θα έπρεπε οι λαοί να ενωθούν πνευματικά μέσα από μια κοινή Αγωγή και μια ενιαία ανθρωπιστική παιδεία και να παραμερίσουν τις διαφορές τους.

Αυτές οι απόψεις συντέλεσαν ώστε κύριο αίτημα του Α. Σικελιανού να είναι η απολύτρωση της Παιδείας από τη σκοτεινή χειραγώγηση της “Πολιτικής”, κάτι που θεωρούσε ως βασική προϋπόθεση για την αποδέσμευση των φυσικών τάσεων του ανθρωπισμού, που βρίσκονται στα βάθη της ψυχής του ανθρώπου. Έτσι μόνο θα μπορούσε να επέλθει, ως φυσικό επακόλουθο πια μιας γενικότερης απελευθέρωσης του ανθρώπου, η πολυπόθητη αδελφσύνη των λαών και η παγκόσμια ειρήνη. Και καθώς ο Άγγελος Σικελιανός έδινε τεράστια σημασία στην Παιδεία, γιατί αυτήν θεωρούσε ως την κύρια αιτία της διαμάχης των εθνών, έγραφε το 1929 σε κείμενό του αφιερωμένο στην ιδέα του “Δελφικού Πανεπιστημίου”:

“Οι αδιαπέραστοι φραγμοί ανάμεσα στα διάφορα έθνη, ευρίσκονται κυρίως μες στα πνεύματα εκείνων που διευθύνουν τους λαούς υπό το σχήμα μιας παιδείας που αξιολύγεται να υπερασπίζεται φανατικά την ιδιαίτερη πνευματικότητα και το ιδιαίτερο του καθενός λαού ανθρωπισμό. Ακριβώς σε τούτο το σημείο είναι ριζοβολημένες οι πεισματοδέστερες προλήψεις, κυριότατα υπό τη μορφήν του εξαυλωμένου εκείνου εθνικισμού, που υποκινεί σε αιώνια διαμάχη τις φίλες και τις ηπείρους και τροφοδοτεί αδιάκοπα με τους φαρμακερούς χυμούς του τους απαρχαιωμένους πλέον τύπους του σωβινισμού και του πνευματικού φατριασμού”.²

Όμως ο Σικελιανός καλλιέργησε και την ιδέα της ελληνοτουρκικής και βαλκανικής φιλίας και συνεργασίας. Επτά χρόνια πριν την πρώτη Βαλκανική Συνδιάσκεψη που έγινε τον Οκτώβριο

2. Βλ. Σικελιανός Α., *Πεζός Λόγος, Β' Δελφικά* (1921 - 1951), Φιλολογική επιμέλεια Γ. Π. Σαββίδη, Εκδ. Ικαρος, Αθήνα 1980

του 1930 στην Αθήνα έγραφε: “Άς αδραχτούμε απ’ την στιγμήν ετούτη, που η ελευθερία παίρνει για όλους τους ανθρώπους κάποιον αναπάντεχα πλατύτερο ορισμό της, κι η ατμόσφαιρά της στην συνείδηση των λίγων εφωτίσθη πλέον ως άμεσα, παγκόσμια και ανώτατα ηθική.

Η ζωή των λαών δεν μπορεί πλέον να είναι το κτηνώδες γεγονός μέσα στο οποίον η Πολιτική τόσων αιώνων επεδίωξε να το περικλείσει.

Η Βαλκανική ιδέα αντιπροσωπεύει για την ιστορία αυτή την ώρα μιαν αναγεννητικήν αξία (...) που στη δύελλα των σύγχρονών μας ρευμάτων, είν’ αντάξια να κρατήσει αγρυπνισμένη στο τιμόνι την Ελλάδα”.³

Νεαρός ακόμη ο ποιητής διέγνωσε και τη στρεβλή σχέση του σύγχρονου ανθρώπου με τη φύση και επισήμανε τις ολέθριες συνέπειες από τη μονόπλευρη ανάπτυξη του τεχνικού πολιτισμού, γι’ αυτό μέσα από το ποιητικό του έργο πρότεινε την εναρμόνιση των σχέσεων ανθρώπου - φύσης.⁴

Όμως, ο Σικελιανός αποστρεφόταν και την αποσπασματική γνωσιολογία της εποχής του όπως και την απόλυτη λογικοκρατία. Η λογικοκρατική γνωσιολογία είναι κατά τον ποιητή ολότελα “ανεδαφική”, γιατί θεωρείται υπεύδυνη για το κομματίασμα της Γνώσης σε πλήθος ειδικών επιστημονικών κλάδων που τελικά

3. Απόσπασμα από κείμενο που δημοσιεύτηκε εφτά χρόνια πριν από τη Βαλκανική Διάσκεψη, στη δεκαπενθήμερη αθηναϊκή επιθεώρηση *Η Νέα Πολιτική* (τεύχος 12, 1 Ιουλίου 1923) ως απάντηση σε μια “Έρευνα επί της Βαλκανικής προσεγγίσεως”, την οποία ανάγγειλε το περιοδικό στο 11^ο τεύχος του (15 Ιουνίου 1923). Αθησαύριστο κείμενο που παρουσιάζει η Α. Κατσιγιάννη στο περιοδικό *Αντί τευχ.* 36, Περιοδ. Ε’

4. Στον “Αλαφροΐσκιωτο”, συντελείται η ουσιαστική ταύτιση της ψυχής του ποιητή με τη μεγάλη ψυχή της Φύσης, που εκφράζεται μ’ ένα αίσθημα ευδαιμονικής πληρότητας και ένα βίωμα επίγειας αθανασίας (Καψωμένος Ερατ., *Κώδικες και σημάνσεις, Εισαγωγή στην κοσμολογία του Σικελιανού*, Εκδ. Αρσενίδη, Αθήνα 1990, σελ. 117). Βλ. σχετικά με τη σχέση ανθρώπου - φύσης στο Σικελιανό: α) Σικελιανός Α., *Λυρικός βίος*, “Αλαφροΐσκιωτος”, τομ. 1^ο, Εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1999, σελ. 85-161, β) Σικελιανός Α., ο.π., *Πρόλογος*, σελ. 18-26

οδηγούν στη στείρα ειδίκευση και κατ' επέκταση στον κατακερματισμό της ανθρώπινης προσωπικότητας.

Με έναν τέτοιο θεωρητικό οπλισμό, ο άνθρωπος δεν είναι σε θέση να έχει μια συνολική θεώρηση της ζωής και του κόσμου που τον περιβάλλει και περιπλανιέται σε άγονο και στείρο έδαφος. Στην εποχή μας η αντίληψη ότι η γνώση πρέπει να τεθεί στην υπηρεσία της “πράξης” και της κοινωνίας, σπρώχνει δυνατά τον άνθρωπο σε μια τέτοια εμπειρική και ωφελιμιστική γνωσιολογία, που αποβλέπει μόνο στην υλική βελτίωση της ζωής. Αυτό, κατά τον ποιητή, είναι απλώς κερδοσκοπική αποτίμηση της ζωής, που οδηγεί σε αδιέξοδες καταστάσεις και στον κίνδυνο δημιουργίας μονόπλευρων, δογματισμών, ανίκανων να κατανοήσουν τα κοινωνικά, πολιτικά, πολιτιστικά ρεύματα της εποχής και να δώσουν περιεχόμενο στη ζωή, καθώς και απαντήσεις σε πολλά προβλήματα που απασχολούν την κοινωνία αλλά και τους ίδιους ως άτομα και ως πολίτες.⁵

Ο Σικελιανός όμως δεν ασχολήθηκε σε θεωρητικό μόνο επίπεδο με όλα τα παραπάνω θέματα, αλλά στο μέτρο των δυνατοτήτων που του παρείχε η δική του θέση ως πνευματικού ανθρώπου και η εποχή του, εποχή του μεσοπολέμου, όταν τα διαχωριστικά τείχη μεταξύ των λαών ακόμη υψώνονταν “μεγαλόπρεπα”, αποπειράθηκε να κάνει το όραμα πράξη. Έθεσε τον εαυτό του στην υπηρεσία της Ελλάδας και της ανθρωπότητας και ξεκίνησε τον αγώνα του κάνοντας έκκληση στους ανθρώπους της εποχής του να αποδεσμεύσουν από τα βάθη της ύπαρξής τους τις ανυπολόγιστες δυνάμεις τους και να διεκδικήσουν τη λύτρωση από τα δεσμά μιας χρεοκοπημένης φιλοσοφίας και ενός μονοδιάστατου και ανεδαφικού πολιτισμού. Προσπάθησε να κινητοποιήσει τους διανοούμενους σ' όλο τον κόσμο να μη μένουν άπραγοι μπρος στην αποσύνθεση της εποχής και τις παρεκκλίσεις της παιδείας. Τους

5. Σικελιανός Α., *Λυρικός Βίος*, том. Α', φιλολογική επιμέλεια Γ. Π. Σαββίδης, Πρόλογος, Εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1999, σελ. 61-81

κάλεσε στο όνομα του αληθινού ουμανισμού και της πανανθρώπινης Αγάπης να συσπειρωθούν γύρω από τη Δελφική Ιδέα, γύρω από τις αναλλοίωτες αξίες των Δελφών για μια εκπαιδευτική αναμόρφωση των λαών και για τη συγκρότηση μιας Παγκόσμιας Πνευματικής Αμφικτιονίας.⁶

Προς την κατεύθυνση αυτή ο νέος ελληνισμός, για το Σικελιανό, είχε να επιτελέσει ακόμη ένα μεγάλο χρέος με παγκόσμια απήχηση. Εκκαλείτο να αξιοποιήσει τη μοναδική του πνευματική κληρονομιά με στόχο την πνευματική αναγέννηση του ανθρώπου, τη δημιουργία ενός νέου ολοκληρωμένου ανθρωπισμού, την ειρηνική επικοινωνία των λαών.⁷

Μπροστάρης στον αγώνα για το σκοπό αυτό τέθηκε ο Σικελιανός. Ξεσήκωσε ολόκληρη εκστρατεία, δημοσιεύοντας άρθρα, δίνοντας διαλέξεις και προσκαλώντας διαρκώς ξένους με αποκορύφωμα την τέλεση των Δελφικών Γιορτών το Μάη του 1927 και 1930. Πολύτιμη αρωγός στην προσπάθειά του αυτή, η γυναίκα του Εύα Πάλμερ.

Οι εκδηλώσεις των Δελφικών Γιορτών είχαν παγκόσμια απήχηση και αποτέλεσαν το πρώτο βήμα για την πραγματοποίηση της περίφημης Δελφικής Ιδέας του ποιητή, που αποσκοπούσε στην αδελφούσνη και την ένωση όλων των λαών μέσα από μια δίχως άλλους φραγμούς πνευματική επικοινωνία, με κέντρο τους Δελφούς, τον “αρχαίο ομφαλό της γης”, όπου όλα τα ανθρώπινα πνεύματα θα μπορούσαν να συναντηθούν και να συμφιλιωθούν,

6. Βλ. Σικελιανός Α., *Πεζός Λόγος, Β' Δελφικά* (1921 - 1951), φιλολογική επιμέλεια Γ. Π. Σαββίδης, Εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1980. Δημόπουλου Τάκη, “Οι πηγές της Δελφικής Ιδέας”, στον τόμο *Κότινος στον Αγγελο Σικελιανό, Τετράδιο Ευθύνης*, αρ. 11, σελ. 122-140. Καρζή Λίνου, “Εστίες ελληνικού ζωισμού και η σικελιανική Δελφική Ιδέα”, περ. *Νέα Εστία*, Χριστούγεννα 1952 (Άγγελος Σικελιανός - Αφιέρωμα), σελ. 61-83.

7. Βλ. Ενδεικτικά Σικελιανός Α., *Λυρικός Βίος*, φιλολογική επιμέλεια Γ.Π. Σαββίδη, τομ. Γ', “Στο άνθος των Ελλήνων” (από τη “Συνείδηση της Φυλής μου”), σελ. 110-116. “Το πανανθρώπινο εμβατήριο της Ελλάδας”, ο.π., τομ. Ε', σελ. 125. “Πνευματικό Εμβατήριο”, ο.π. σελ. 171-175. “Εμβατήριο”, ο.π., τομ. ΣΤ', 88-89 και αλλού.

απαλλαγμένα από θρησκευτικές, γλωσσικές και εθνικές διαφορές, με την ίδρυση εκεί ενός παγκόσμιου πνευματικού κέντρου.⁸

Ο Σικελιανός στάθηκε πάντα στην πρώτη γραμμή των αγώνων υπηρετώντας το όραμα μιας ελευθερίας όχι μόνο εθνικής αλλά προπάντων πνευματικής. Και πως θα μπορούσε άλλωστε να συμβεί διαφορετικά, αφού αντιλαμβάνονταν το ρόλο του ποιητή, όπως τον αντιλαμβάνονταν και οι μεγάλοι τραγικοί της αρχαιότητας. Για τον Σικελιανό “η αποστολή του αληθινού ΠΟΙΗΤΗ είναι να γίνει ο νομοθέτης των μεγάλων ηθικών αξιών της εποχής του κι ακόμα περισσότερο ο συνθέτης των αιώνιων κοσμικών ρυθμών, που όπως λέει στο “Πνευματικό του Εμβατήριου”, έκανε ο Ηράκλειτος που χρόνια εχάλκευε τους στοχασμούς του για την Αιωνιότητα και τους κρεμούσε ως άρματα στο Ναό της Εφέσου”.⁹

Οι πνευματικές αναζητήσεις και οι δραστηριότητες του Α. Σικελιανού τον ανάδειξαν σε μια ιδιαίτερη περίπτωση στο χώρο των Νεοελληνικών Γραμμάτων. Διότι δεν ήταν απλά ένας ποιητής με την τρέχουσα σημασία του όρου, αλλά ένας πνευματικός ηγέτης, ένας στοχαστής, ένας οραματιστής που τους οραματισμούς και τα “πιστεύω” του τα εκδήλωνε όχι μόνο ποιητικά αλλά τα προέβαλε και στην κοινωνική ζωή τα έκανε δράση.¹⁰

Κλείνοντας θα ήθελα να παραθέσω ένα μικρό αλλά προφητικό απόσπασμα από την εισαγωγή που προτάσσεται στην έκδοση του λυρικού του έργου, την οποία ο ποιητής έγραψε το 1938. Γράφει λοιπόν ο Α. Σικελιανός “...υποδέτω πως δικαιούμαι κάπως να προσφέρω αυτά τα κείμενα στην ελληνική νεότητα ως απλήν εγγύηση, ότι κάποια μέρα - και που ελπίζω δεν θ’ αργήσει - θα συναντηθώ αποφασιστικά μαζί της μπρος στα ίδια πλήρη αιτή-

8. Στεργιόπουλος Κ., *Η Ελληνική ποίηση [Η ανανεωμένη Παράδοση]*, Αγγελος Σικελιανός, Εκδ. Σοκόλη, 1980, σελ. 83.

9. Μπούρλος Γ., *Μνήμη Αγγελου Σικελιανού*, Εκδ. Δίφρος, Αθήνα 1971, σελ. 23.

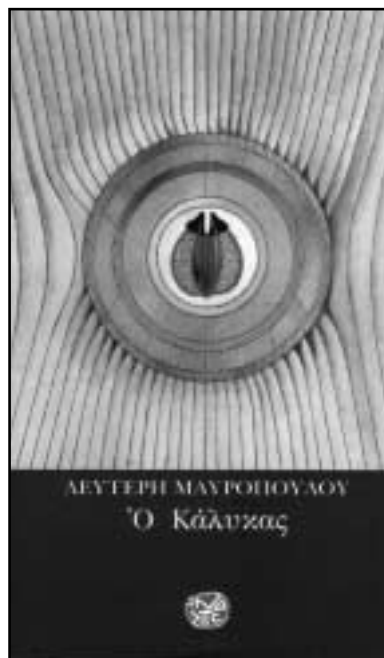
10. Για τη συνάρτηση ποίησης - πράξης βλ. Σικελιανός Α., *Λυρικός Βίος*, том. Α’ “Αλαφροΐσκιωτος”, φιλολογική επιμέλεια Γ. Π. Σαββίδης, Εκδ. Ικάρος, Αθήνα 1999, σελ. 98 και 167 και *Λυρικός Βίος*, том. Γ’, ο.π., “Προς την Ποίηση - Πράξη” (από τη “Συνείδηση της Προσωπικής Δημιουργίας”), σελ. 240-244.

ματα και μπρος στον ίδιον ουσιαστικό πνευματικό και ιστορικό μας προσρισμό”.¹¹

Σήμερα όλοι εμείς και ιδιαίτερα τα παιδιά μας, ήρδαμε στη συνάντηση γνωριμίας με τον ποιητή, στοχαστή, οραματιστή και ευχόμαστε αυτή η συνάντηση να αποτελέσει την αφορμή για μύηση στη “νέα καθολική, πνευματική και ιστορική αδελφσύνη”, που ο ποιητής οραματιζόταν κρατώντας για τον εαυτό του την ιδέα του γνήσιου Ποιητή, ως “Παιδευτού του σύμπαντος του ανθρώπινου βίου”.

11. Σικελιανός Α., *Λυρικός βίος*, φιλολογική επιμέλεια Γ. Π. Σαββίδης, том. Α' (πρόλογος), Εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1999, σελ 81.

Το Δρομολόγιο προτείνει

Παράλληλα Κείμενα

Τα ποιήματα «La fraisne» του Έσρα Πάουντ και «Ο Παντελής του Αμφιαράειου» του Χρήστου Πολατίδη, γράφτηκαν με χρονική διαφορά 50 ετών. Στο πρώτο ο Έσρα Πάουντ βρίσκεται κλεισμένος σε ψυχιατρείο από τους νικητές του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και υποβάλλεται σε συστηματική «φαρμακοθεραπεία», που αποσκοπεί στην ηθική και ψυχική εξόντωση του ποιητή. Το ποίημα είναι γραμμένο σε ένα διάλειμμα της «θεραπείας». Στο δεύτερο ο Χρήστος Πολατίδης δομεί το ποίημα χρησιμοποιώντας φράσεις του ψυχασθενούς Παντελή. Η βιοματική σχέση με την ψυχασθένεια του Έσρα Πάουντ και η σχέση συναναστροφής του Χρήστου Πολατίδη με τον Παντελή του Αμφιαράειου, οδηγούν τα κείμενα σε εκπληκτικά παράλληλες ατραπούς...

ΕΣΡΑ ΠΑΟΥΝΤ

La Fraisne

*Παρ' όλο ότι ήμουνα ένας λεπτός, σοβαρός σύμβουλος
Όντας σε όλα σοφός, και πολύ γερός,
Παράτησα αυτή την τρέλα και το κρύο
Που τα γεράματα φοράνε για μανδύα.*

*Ήμουνα αρκετά δυνατός – τουλάχιστον έτσι λέγανε
Οι νεαροί στην ξιφασκία
Όμως παράτησα την τρέλα, για να νιώσω χαρούμενος
Μ' ένα άλλο τρόπο που μου ταίριαζε καλύτερα.*

Σχέδια του Fidel Bofill

Μπλέχτηκα στους κορμούς του δάσους των πασχαλιών,
Έκρυφα το πρόσωπό μου εκεί που η βαλανιδιά
Απλώνει πάνω μου τα φύλλα της, και τίναξα
Το ζυγό κάθε προγονικής συνήθειας.

Κοντά στην ασάλευτη λιμνούλα του Mar-nan-otha
Βρήκα μια νύφη για μένα
Που ήτανε δέντρο κρανειαάς, κάτι από το παρελθόν
Με κάλεσε απ' τις παλιές μας συνήθειες,
Μέρεψε την έχθρα μας για συμβουλές
Προστάζοντάς με να εξυμνώ μόνο

Τον άνεμο, που φτερουγίζει στα φύλλα.

Με τράβηξε απ' τις παλιές μου συνήθειες,
Τόσο που ο κόσμος λέει πως είμαι τρελός
Μα είδα τη θλίψη των ανθρώπων, και χαίρομαι,
Γιατί ξέρω πως ο θρήνος και η πίκρα είναι τρέλες.
Κι εγώ; Παράτησα πια κάθε τρέλα και κάθε λύπη.

Τύλιξα τα δάκρυά μου σ' ένα πλατανόφυλλο
Και τ' άφησα κάτω από μια πέτρα
Και τώρα ο κόσμος με φωνάζει τρελό γιατί πέταξα
Μακριά μου κάθε τρέλα, βάζοντάς την παράμερα,
Για να φύγω απ' τους παλιούς, άγονους δρόμους των ανθρώπων,

Γιατί η καλή μου
Είναι μια λιμνούλα του δάσους,
Κι όσο κι αν ο κόσμος λέει πως τρελάθηκα
Είναι μόνο γιατί είμαι χαρούμενος,
Πολύ χαρούμενος, γιατί η καλή μου έχει μεγάλη αγάπη για
μένα,
Γλυκύτερη από την αγάπη της γυναίκας
Που βασανίζει και καίει και σε τραβάει μακριά.

Ει! Είναι αλήθεια πως είμαι χαρούμενος

Αρκετά χαρούμενος, γιατί την έχω μόνος μου εδώ,
Χωρίς κανείς να μας πειράζει.

Κάποτε όταν ήμουνα ανάμεσα στους νέους...
Κι έλεγαν πως ήμουνα αρκετά δυνατός, ανάμεσα στους νέους.
Κάποτε υπήρχε μια γυναίκα...
... Όμως ξεχνώ ... υπήρξε
... Ελπίζω πως δε θα γυρίσει ξανά.

... Μα δε θυμάμαι ...

Νομίζω πως με πλήγωσε κάποτε, όμως ...
Πάει πια πολύς καιρός.

Και δε μ' αρέσει να θυμάμαι τίποτα πια.

Μ' αρέσει μια μικρή παρέα ανέμων
Στις πασχαλιές εδώ:
Γιατί είμαστε σχεδόν μόνοι
Ανάμεσα στις πασχαλιές εδώ.

(Μετάφραση Τάσος Κορφής)

ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΟΛΑΤΙΔΗΣ

Ο Παντελής του Αμφιαράειου

Χαμόγελο παγωμένης προσμονής
βλέμμα θολό της αλοπεριδόλης,
κρατάει σφιχτά,
τα σπασμένα κομμάτια του καθρέφτη μας.
Μπορεί να δει, ν' ακούσει, να νιώσει.
Μπορεί ν' ακούσει την φάλτσα καμπάνα της Εκκλησίας,

το γλυκό κουδούνισμα του σκουπιδιάρη.
Μπορεί να νιώσει το βάρος της καμπάνας στο κεφάλι,
από πάνω προς τα κάτω,
να νιώσει ανείπωτη χαρά και ν' απογειωθεί,
όταν του παίρνουν τα σκουπίδια.
Κρατάει γερά τα κομμάτια του καδρέφτη
κι όταν ο κόσμος τον λέει τρελό,
κάνει μια βόλτα στην άγρια δύση
καβάλα στο άσπρο άλογό του,
κι ακούει γλυκό βιολί να παίζει.

Άλλες φορές είναι δεξιότηχνης
στην ορχήστρα του θαυμαστού κόσμου των ζώων,
άλλες φορές ακουμπάει και ελπίζει
στα δυο χιλιάδες χρόνια του Υδροχόου που έρχονται.
Είναι κι αυτά τα δυο χιλιάδες χρόνια των Ιχθύων βέβαια,
αλλά τα κομμάτια του καδρέφτη,
του καδρέφτη μας,
θα τα κρατήσει γερά ακόμα κι αν ματώσει.
Έτσι κι αλλιώς μέσα ή έξω απ' το Αμφιαράειο,
μπορεί ακόμα να κάνει βόλτες στην άγρια δύση,
καβάλα στο άσπρο άλογο,
ακούγοντας γλυκό βιολί να παίζει.

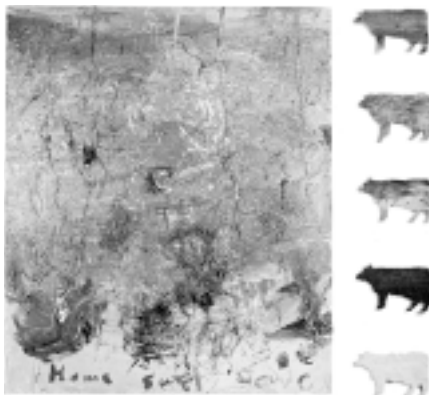
Γι αυτόν δεν θέλει τίποτα.
Όχι γιατί τα έχει όλα.
Φτάνει που όταν ζητηθούν,
έχει έτοιμα τα κομμάτια του σπασμένου καδρέφτη,
να δώσει.
Τα κομμάτια
για να μπορέσει κανείς έξω απ' το Αμφιαράειο,
χωρίς να κάνει βόλτες στην άγρια δύση,
καβάλα στο άσπρο άλογο,
κι ακούγοντας γλυκό βιολί να παίζει,
να δει κατάφατσα, ακριβώς,
τον Εαυτό του.

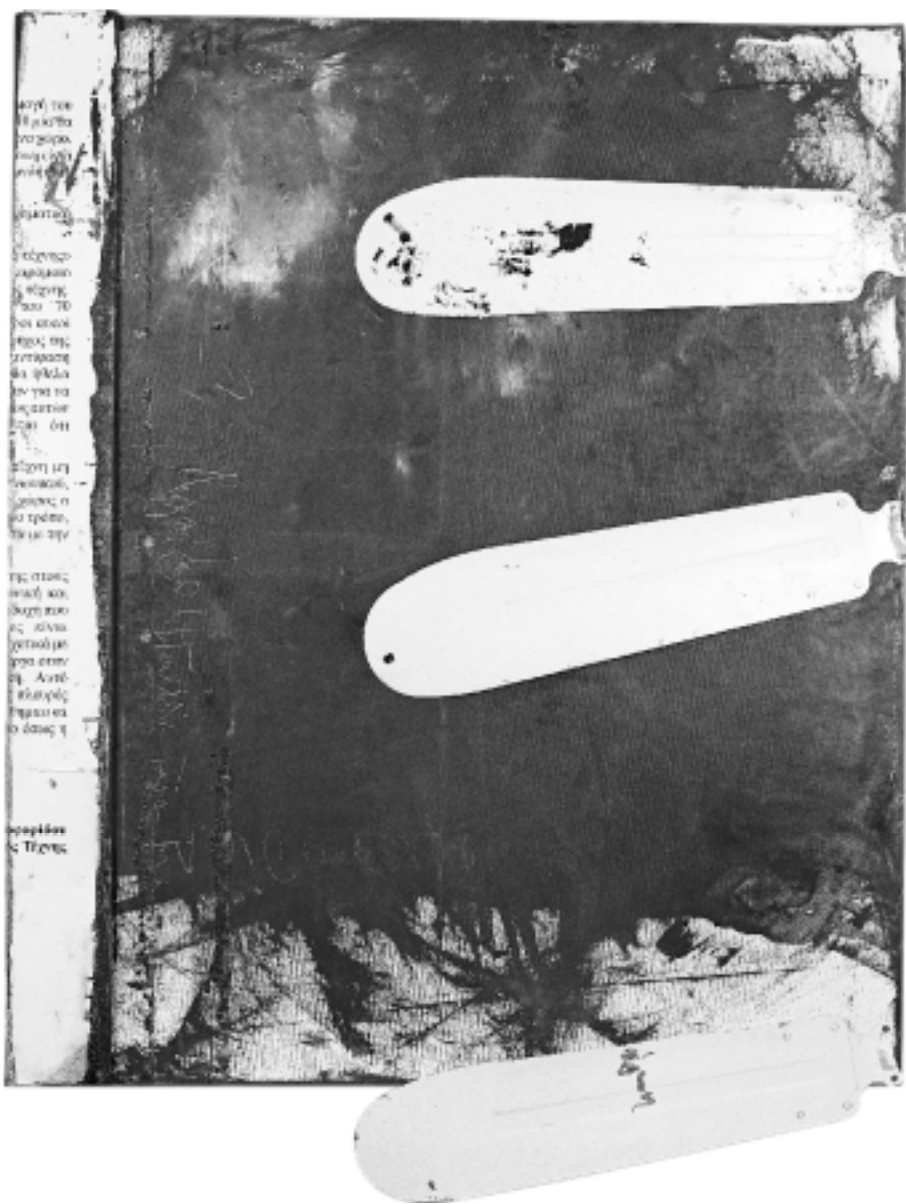
ΣΤΕΛΙΟΣ ΤΟΛΙΟΣ

Ο ζωγράφος Στέλιος Τόλιος γεννήθηκε στις Σέρρες, το 1967. Το 1993 αποφοίτησε από την Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών του Αριστοτέλειου Πανεπιστήμιου Θεσσαλονίκης, από το εργαστήρι ζωγραφικής του Μάκη Θεοφυλακτόπουλου. Είναι μέλος του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδας. Έχει παρουσιάσει τις δημιουργίες του σε δύο ατομικές και έξι ομαδικές εκθέσεις. Ζει και εργάζεται στις Σέρρες.

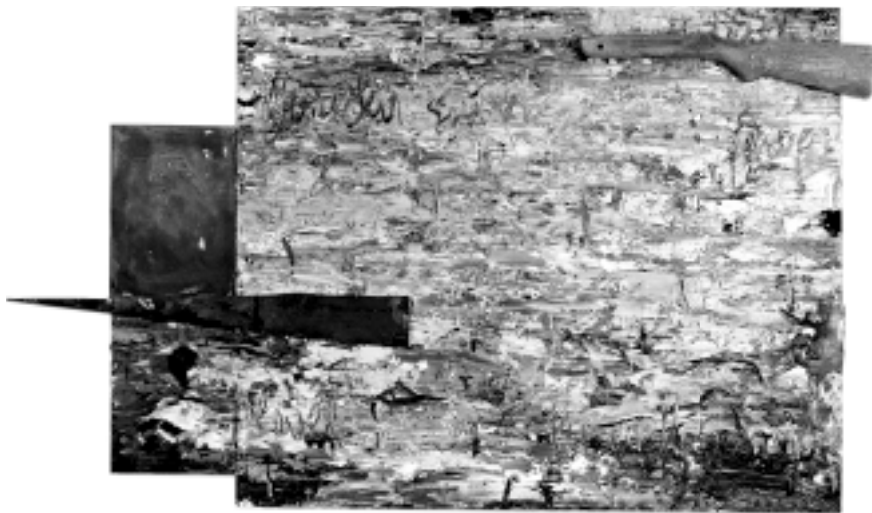
Εδώ παρουσιάζονται έργα από την πρόσφατη δουλειά του.

Στέλιος Τόλιος

[58]

Στέλιος Τόλιος

ΧΤΙΚΙΟ - ΚΑΚΟ ΣΥΝΑΠΙΑΝΤΗΜΑ

Ένα είδωλο να προσκυνήσω

ΑΡΡΩΣΤΗΜΕΝΕΣ ΥΠΑΡΞΕΙΣ Σ' ΕΝΑΝ ΚΟΣΜΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ
ΜΕ ΔΙΧΑΣΜΕΝΕΣ ΦΩΝΕΣ ΦΤΙΑΧΝΟΥΝ ΘΕΟΥΣ ΓΙΑ ΠΕΙΣΤΗΡΙΟ
ΔΗΛΗΤΗΡΙΟ ΠΟΤΙΖΟΥΝ ΣΕ ΠΑΛΙΑ ΗΘΗ ΚΙ ΕΘΙΜΑ
ΠΟΥ ΤΑ ΉΘΑΨΑΝ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΩΡΑ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΝΑ ΉΝΑΙ ΟΛΑ ΕΤΟΙ-
ΜΑ

ΝΤΥΜΕΝΟΙ ΣΤΑ ΠΕΝΘΙΜΑ, ΑΝΕΝΤΙΜΑ, ΠΛΕΚΟΥΝΕ ΚΕΝΤΗ-
ΜΑ ΔΟΛΙΟ

ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΕΠΙΤΗΔΕΙΟ

ΔΗΘΕΝ ΓΙΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΑΡΡΩΣΤΙΑΣ ΕΜΒΟΛΙΟ
ΚΑΝΕΝΑ ΣΧΟΛΙΟ ΔΕ ΧΩΡΑΕΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΙΔΙΟ
ΕΙΤΕ ΑΚΟΥΣΤΕΙ ΘΑ ΣΚΕΠΑΣΤΕΙ ΞΑΝΑ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΜΦΙΒΟΛΟ
ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΓΡΑΜΜΗ ΘΑ ΠΡΟΣΚΥΝΑΝ ΚΑΘΕ ΕΠΟΧΗΣ ΤΟ
ΕΙΔΩΛΟ

ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΉΝΑΙ ΦΤΙΑΓΜΕΝΟ ΑΠΟ ΕΥΛΟ
ΔΗΘΕΝ ΣΥΜΒΟΛΟ ΑΓΑΠΗΣ ΜΑ ΣΚΟΡΠΙΣΕ ΑΙΜΑ ΜΕ ΖΗΛΟ
Η ΕΝΑΣ ΤΥΠΟΣ ΔΡΟΣΕΡΟΣ ΣΕ ΚΟΙΝΟ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΟΣ
Η ΜΙΑ ΠΙΣΤΗ ΣΕ ΦΑΣΗ ΠΑΖΑΡΕΜΑΤΟΣ
ΕΝΤΟΣ ΡΕΜΑΤΟΣ ΣΕ ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΤΗΦΟΡΑ
ΑΘΩΟΙ ΕΙΔΩΛΟΛΑΤΡΕΣ ΣΕ ΜΙΑ ΜΠΟΡΑ ΑΚΟΥΝ ΜΟΝΟ “ΠΡΟ-
ΧΩΡΑ”

ΕΤΣΙ ΕΛΑΧΙΣΤΟΙ ΜΕΝΟΥΝ ΨΗΛΑ ΣΕ ΑΝΑΧΩΜΑ
ΙΔΑΝΙΚΑ ΚΑΙ ΨΥΧΕΣ ΑΠΟ ΚΑΤΩ ΘΑΜΜΕΝΑ
ΜΕ ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΤΣΙΜΠΗΣΑΝ ΣΤΟ ΔΟΛΩΜΑ-ΑΝΑΘΕΜΑ
ΒΑΣΙΛΕΥΟΥΝ ΤΑ ΕΙΔΩΛΑ ΣΤΟ ΨΕΜΑ

ΝΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΩ ΔΩΣ' ΜΟΥ ΕΝΑ ΕΙΔΩΛΟ
ΕΤΣΙ ΚΙ ΑΛΛΙΩΣ ΖΗΤΑΕΙ Η ΕΠΟΧΗ ΜΟΥ ΕΝΑ ΣΥΜΒΟΛΟ
ΔΩΣΕ ΚΑΤΙ ΛΕΡΩΜΕΝΟ ΜΠΡΟΣΤΑ ΤΟΥ ΝΑ ΓΟΝΑΤΙΣΩ
ΔΩΣ' ΜΟΥ ΕΝΑ ΕΙΔΩΛΟ ΝΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΩ

ΠΙΣΤΟΥΣ ΜΑΝΙΑΣΜΕΝΟΥΣ ΑΙΣΘΑΝΟΜΑΙ ΤΡΙΓΥΡΩ
ΣΑΝ ΦΛΟΓΕΣ ΠΟΥ ΜΕ ΖΩΝΟΥΝ ΣΕ ΠΥΡΠΟΛΗΣΗΣ
ΟΡΓΗΣ ΕΞΩΘΗΣΗ ΜΕ ΑΙΤΙΑ ΕΙΔΩΛΟΥ ΩΘΗΣΗ

ΠΡΟΒΑΤΟΠΟΙΗΣΗ-ΜΟΛΥΝΣΗ ΜΥΑΛΟΥ ΓΙΑ ΝΑ ΉΝΑΙ ΣΤΕΙΡΟ
ΝΑ ΠΟΡΕΥΕΤΑΙ ΜΕ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΑΔΥΝΑΤΟ ΝΑ ΦΤΥΣΕΙ
ΤΗΝ ΕΤΟΙΜΗ ΜΠΟΥΚΙΑ ΠΟΥ ΤΟ ΤΑΪΣΑΝΕ ΣΤΗ ΜΑΝΤΡΑ
ΤΗΣ ΚΑΚΟΜΟΙΡΙΑΣ, ΣΑ ΚΟΜΠΟΛΟΙ ΧΑΝΤΡΑ-ΧΑΝΤΡΑ
ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΝΑ ΜΕΤΡΑΕΙ ΜΗ ΠΕΘΑΝΕΙ ΠΡΙΝ ΤΡΟΦΗ
ΜΑΣΗΣΕΙ

ΚΑΠΟΥ ΕΚΕΙ ΣΤΟ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΘΕΛΟΥΝ ΝΑ ΜΑΣ ΓΥΡΙΣΟΥΝ
ΔΙΧΩΣ ΦΩΣ ΣΤΟ ΣΚΟΤΑΔΙ ΝΑ ΒΟΥΤΗΣΟΥΝ
ΤΑ ΜΥΑΛΑ ΜΑΣ ΚΙ ΕΚΕΙ ΝΑ ΠΡΟΣΚΥΝΑΜΕ ΟΤΙ ΜΑΣ ΠΟΥΝ
ΚΑΘΕ ΕΠΟΧΗ ΚΑΤΙ ΚΑΙΝΟΥΡΙΟ ΙΣΩΣ ΒΡΟΥΝ
Μ' ΑΥΤΟΝ ΤΟ ΤΡΟΠΟ ΜΑΣ ΠΟΤΙΖΟΥΝΕ ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ ΣΤΑΧΤΗ
ΕΤΣΙ ΘΕΛΟΥΝΕ ΤΟΥΣ ΠΑΝΤΕΣ ΚΙ ΕΞΕΝΑ ΕΙΔΩΛΟΛΑΤΡΗ
Σ' ΕΝΑ ΠΛΗΘΟΣ ΧΑΜΗΛΟΥ ΒΑΘΜΟΥ ΣΠΙΡΤΑΔΑΣ
ΕΝΑ ΑΚΟΜΑ ΑΝΘΡΩΠΑΚΙ ΜΙΑΣ ΑΣΗΜΑΝΤΗΣ ΑΡΑΔΑΣ
ΓΙΓΑΝΤΙΑΙΑΣ ΔΙΧΩΣ ΓΝΩΜΗ
ΑΛΛΑ ΜΑΚΑΡΙΟΙ ΟΙ ΦΤΩΧΟΙ ΣΤΟ ΠΝΕΥΜΑ
ΩΡΑΙΑ ΝΑ ΣΩΘΟΥΝ ΚΙ ΑΣ ΤΟΥΣ ΠΗΡΕ ΤΟ ΡΕΜΑ
ΚΑΛΑ ΜΟΥ ΕΙΔΩΛΑ ΕΜΑΣ ΔΕ ΜΑΣ ΠΗΡΕ-ΣΥΓΝΩΜΗ

Το Κακό Συναπάντημα είναι ένα από τα low bar συγκροτήματα της βόρειας Ελλάδας και αποτελείται από τους Χτικιό (Καστοριά) και Northical (Σέρρες). Τον Ιούνιο του 2001 κυκλοφόρησε ανεξάρτητα το ομώνυμο LP τους από την Freestyle Productions και την Octagon.

Δρομόμετρο

Όργανο για τη μέτρηση της ταχύτητας πλοίου

Γράφει, αντιγράφει και αποδελτιώνει ο Σάκης Π. Αραμπατζής

“Ο 21^{ος} δεν θα είναι ο αιώνας των έξυπνων βομβών, αλλά των ποιητών, των ποιημάτων που θα γράφονται στους δρόμους, στο χαρτί, αλλά και στα ψηφιακά μονοπάτια. Όπως συνέβαινε πάντα, τα παιδιά, οι νέοι, αφουγκράζονται πρώτοι τους υπέρηχους της νέας εποχής και, μές στο μπερδεμένο επικοινωνιακό κουβάρι, μαθαίνουν να ξεχωρίζουν το δίκιο από το άδικο”. Μαριάννα Τζιαντζή “Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ” ¶ “Πολιτισμός ή Βαρβαρότητα”! Το δίλημμα επίκαιρο όσο ποτέ, ψάχνει, ζητά, απαιτεί απάντηση. Δεν γίνεται να στρουθοκαμηλίζουμε άλλο. Ως στάση μπορεί να είναι βολική. Εμπεριέχει όμως τον κίνδυνο της παρά φύση διακόρευσης. Καθότι αν δεν ελέγχεις τα νώτα σου... ¶ “Ο ποιητής δεν πρέπει να βρίσκεται πίσω από το παράθυρο, αλλά μέσα στην καταגיίδα, να

δέχεται χτυπήματα” Σαλάχ Αλ-Χαμντανί “Λιμπερασιόν” ¶ Νέες έννοιες στην καθημερινότητά μας. Χθες ήταν οι “παράπλευρες απώλειες”, σήμερα οι “ενσωματωμένοι δημοσιογράφοι”. Τι σου είναι ο άνθρωπος, όλα τα συνηθίζει με το χρόνο. ¶ “Φίλια πυρά”. Έ... αυτά τα ξέρουμε καλά, εδώ και χρόνια. Τα έχουμε υποστεί, δεν μας εκπλήττουν κι έχουν πάψει να μας απασχολούν. Αν δεν σε πυροβολήσει ο “φίλος” και “σύμμαχος” σου ποιος θα το κάνει, ο γείτονας; ¶ “...Γέφυρες που κρέμονται από τον ουρανό. Πύλες που δεν οδηγούν πουθενά. Κολώνες που δεν έχουν θεμέλια. Κανένας τόπος, καμιά ημερομηνία, κανένα πρόσωπο. Αυτή την οδυνηρή απουσία ενός προσώπου, μιας ψυχής, παρατηρούσε ο Ρεζίς Ντεμπρέ στα χαρτονομίσματα του ευρώ πριν από μερικά χρόνια - προφητικά, θα λέγαμε τώρα. Το ευρώ, έλεγε, είναι ένα απρόσωπο νόμισμα μιας εικονικής Ευρώπης. Δεν προβάλλει ηθικές αξίες, μοιάζει με βουβή όπερα, αφηρημένο εργαλείο, πληκτικό σαν τις ευρωεκλογές, εικονική ταυτότητα, ψυχρή σαν έργο του Άντι Γουόρχολ (...) Κανένας Όμηρος, πουθενά, κανένας Έρασμος, κανένας Νεύτων,

κανένας Σαίξπηρ, κανένας Γαριβάλδης, κανένας Γκαίτε, κανένας Βολταίρος, κανένας ηγέτης, πνευματικός άλλος για να την καθοδηγήσει - ούτε καν στο νόμισμά της. Ένας κοινός, κοινότατος παρανομαστής, που μοιάζει με λογιστική μονάδα πολυεθνικής εταιρείας, είναι άραγε αρκετός για να οδηγήσει στην παραγωγή μεγάλης πολιτικής; (...) Το πάθος που γεννάει τα σπουδαία και τα μεγάλα λείπει από την Ευρώπη, διαπιστώνει ο Ντεμπρέ. Τι να λείπει άραγε σήμερα βλέποντας τους Ευρωπαίους ηγέτες να σέρνονται με σκυφτό κεφάλι ανάμεσα στα ιστορικά μνημεία της αθηναϊκής Δημοκρατίας; Με απρόσωπες γέφυρες και πύλες που δεν οδηγούν πουθενά και κολόνες που δεν έχουν θεμέλια και άχρωμους τόπους και ασήμαντες ημερομηνίες και πρόσωπα αδειανά είναι πάντα στρωμένος ο δρόμος του ανθρώπου. Συντρίμια. Αν κάτι, κάποτε, κάνει αυτά τα συντρίμια μνημεία ιστορικά, είναι το ανάστημα των ανθρώπων που πέρασαν από κάτω τους”. Ρούσος Βρανάς “ΤΑ ΝΕΑ” ¶ “Μην θεωρείτε τίποτα δεδομένο. Θα ζήσουμε, όπως φαίνεται νέα περίοδο σκοταδισμού, μακαρδισμού, λογοκρισίας. Η ελευθερία

της έκφρασης και του λόγου, η αντικειμενική ενημέρωση, οι αδέσμευτες φωνές θα μπουκ στο στόχαστρο. Για ένα “αστείο” μπορεί να έχεις την τύχη του ήρωα στο βιβλίο του Κούντερα”. Ανδρέας Ρουμελιώτης “ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ” ¶ Τελικά τι συνέβη στο Ιράκ; Η απάντησή μας έρχεται από τον κλασικό Κάρλ Λίμπνεχτ: “Υπάρχουν ήττες που είναι νίκες και νίκες ακόμη πιο επαίσχυντες κι από τις ήττες”. ¶ “Εκεί όπου τελειώνει η ζωή και η δύναμη των μαζών, εκεί εμφανίζονται οι ηγέτες και εκεί όπου τελειώνει ο άνθρωπος, αρχίζει το κράτος”. Κώστας Παπαϊωάννου ΜΑΖΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ “Εναλλακτικές Εκδόσεις” ¶ “Περισσότερα από 2000 χρόνια πριν, η Ηλέκτρα του Ευριπίδη ρωτούσε: “Πώς να αρχίσω την κατηγορία μου; Πώς να την τελειώσω; Τι πρέπει να περιέχει;”. Σ’ αυτή την εποχή του ευφημισμού και της κενής ρητορείας, μια εποχή που θεωρείται προτιμότερο να μην πληγώνεις τον άλλο απ’ το να λέγονται τα πράγματα με το όνομά τους, η κραυγή της κόρης του Αγαμέμνονα διατηρεί την αρχική της ισχύ: Καταγγέλλει. Αποκαλύπτει. Προκαλεί. Ενοχλεί...”. Από το “συρτάρι” τα λεγόμενα του

θεατρικού συγγραφέα Michel Tremblay, για την τότε (1999) “Ημέρα του Θεάτρου”. Αν πάψεις να βλέπεις το θέατρο σαν κάτι ξέχωρο απ’ τη ζωή σου, έχεις την αίσθηση πως χδες βράδυ, με στη ζάλη σου, κερνούσες σφινάκια την κόρη του Αγαμέμνονα. ¶ Πολύς λόγος τελευταία για τους Χώρους Ύγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων. Περί σκουπιδιών ο λόγος αλλά με πιο εύσχημο τρόπο. Ουδείς τα θέλει σπίτι του, πολύ περισσότερο αν αυτά είναι του γείτονα. Όμως: “Εγώ πάλι λέγω υμίν ίνα μη φοβήσθε τα σκουπίδια γιατί και από αυτά μπορεί να προέλθει ανάσταση, αλλά να φοβάστε τη σοβαροφανή οίηση όταν επιχειρεί με ευτελείς τρόπους να αποκρύψει το γελοίο”. Μάνος Στεφανίδης “ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ” ¶ “Είδηση είναι το γεγονός που χάνει το νόημά του (...) Γίνεται πάντα λόγος για βιομηχανικά ή υλικά απορρίμματα, αλλά υπάρχει και ένα πελώριο πληροφορικό και επικοινωνιακό απόρριμμα, που συγκροτεί μίαν αδρανή μάζα, μια δύναμη αδράνειας που βαραίνει πάνω στο ίδιο το γεγονός”. Από διάλεξη του Ζαν Μποντριγιάρ στο πανεπιστήμιο της Σιένα στις 9 Μαΐου 2003 ¶ “...Η πνευματι-

κή μας ζωή έχει προ πολλού εκπνεύσει. Η μία πτώχευση ακολούθησε την άλλη κι ο κατήφορος δεν έχει τελειωμό. Στη χώρα των μεγάλων ποιητών, των δυο Νόμπελ, η ποίηση δεν πωλείται, δεν εκτίθεται στις βιτρίνες των βιβλιοπωλείων και διαβάζεται χαριζόμενη σε συνωμότες μυημένους και δακτυλοδεικτούμενους”. Κώστας Γεωργουσόπουλος “ΤΑ ΝΕΑ” ¶ Πώς να ’ναι όμορφες οι πόλεις μας; Πώς να ’ναι οι άνθρωποι, άνθρωποι; Πώς να αγαπήσεις και πώς να αγαπηθείς; Πώς να βρεις την Ελπίδα όταν έχει κλειστό το κινητό; “Η ομορφιά είναι η ηθική του μέλλοντος” (Νίτσε). Αυτό και μόνο θέλησα να της πω. Με βαρύ παρελθόν και ένα κακόγουστο παρόν, προσμένουμε το ξημέρωμα μιας όμορφης μέρας.

Σερραϊκά Λογοτεχνικά Δρομολόγια

Το περιοδικό ΕΠΟΧΗ

Το Νοέμβριο του 1951 μια ομάδα νέων από την πόλη των Σερρών, έχοντας κοινές λογοτεχνικές ανησυχίες και προβληματισμούς, κυκλοφόρησε το πρώτο μεταπολεμικό λογοτεχνικό περιοδικό που έφερε τον τίτλο “ΕΠΟΧΗ”. Χωρίς να υπάρχει προηγούμενη λογοτεχνική παράδοση στο είδος στην πόλη, το εγχείρημα τους εντάχθηκε στις πρώτες εκδοτικές προσπάθειες που σημάδεψαν τη δεκαετία που ακολούθησε μετά την απελευθέρωση της πόλης το 1944.

Εκδότης του περιοδικού ήταν ο ποιητής και θεατρικός συγγραφέας Σταύρος Κοταμανίδης που στη δεκαετία του 1970 έγινε ευρύτερα γνωστός ως εκδότης του ετήσιου περιοδικού “Πανσεραϊκό Ημερολόγιο”. Διευθύνονταν από συντακτική επιτροπή στην οποία συμμετείχαν ο Γιώργος Τζιλβέλης, ο Χρήστος Αντωνιάδης (Τάκης Πάρμεν) και ο Γιάννος Γεωργόπουλος.

Στο πρώτο τεύχος οι δημιουργοί του περιοδικού δήλωναν τις προθέσεις τους και το σκοπό της έκδοσης: “Μέσα στα τόσα περιοδικά που κυκλοφορούν σήμερα στην Ελλάδα, έρχεται ακόμη ένα, η ΕΠΟΧΗ. Σα σκοπό της δεν έχει, την εμπορική επιχείρηση, μα τη πνευματική εξύψωση της παραμελημένης επαρχίας και την υποστήριξη τόσων νέων που γράφουν για να βγουν απ’ το πνευματικό μαρασμό και το σκοτάδι της αφάνειας. Γι’ αυτό θέλουμε όλοι οι άνθρωποι του τόπου μας να μας βοηθήσουν στο τόσο βαρύ και δύσκολο έργο μας και να είναι βέβαιοι πως κι’ αυτοί με τον τρόπο τους συμβάλλουν στην πνευματική ανάπτυξη της ακριτικής περιοχής μας. Πριν κλείσουμε όμως το σημείωμα αυτό κάνουμε μια δερμή παράκληση σ’ όλους τους νέους και νέες που γράφουν να μας στέλνουν συνεργασίες τους και να διαδίδουν με φανατισμό το περιοδικό μας”.

Το περιοδικό τυπωνόταν στο serrαϊκό τυπογραφείο του Θανάση Γκραικόπουλου. Είχε 26 σελίδες και οι διαστάσεις του ήταν 17X24 εκατοστών. Η τιμή του πρώτου τεύχους ήταν 3.000 δραχμές, ενώ στο δεύτερο αυξήθηκε κατά 1.000 δραχμές για οικονομικούς λόγους όπως επεξηγούσε ο εκδότης.

Το εξώφυλλο του πρώτου τεύχους ήταν δίχρωμο και στη μέση, κάτω από τον τίτλο, υπήρχε κόσμημα ένα λουλούδι (μια παπαρούνα) σε κόκκινο χρώμα. Στο δεύτερο το εξώφυλλο ήταν πιο απλό. Κάτω από τον τίτλο ακολουθούσε ο υπότιτλος “Πρόοδος-Τέχνη-Γράμματα” και στη συνέχεια τα περιεχόμενα.

Η δεματολογία του περιοδικού εκτός από τη βασική λογοτεχνική ύλη, την ποίηση και την πεζογραφία, συμπεριλάμβανε και κείμενα για τις τέχνες, το θέατρο, τη μουσική, τον κινηματογράφο, για διάφορα κοινωνικά ζητήματα καθώς και απόψεις για την πολιτιστική κίνηση της πόλης. Η ζωντανή γλώσσα του λαού, η δημοτική, είχε επιλεγεί ως γλώσσα των κειμένων του περιοδικού σε μια εποχή που κυριαρχούσε η καθαρεύουσα. Στα δύο συνολικά τεύχη που κυκλοφόρησαν δεν συμμετείχαν οι τότε τοπικοί και

επώνυμοι πνευματικοί δημιουργοί (Γαλδέμης, Πρόκος κ.α.) με εξαίρεση τον ποιητή Γιώργο Καφταντζή. Αντίθετα έκαναν την παρθενική τους εμφάνιση πολλοί νέοι λογοτέχνες με τη χρήση ή όχι ψευδωνύμου. Από τους τελευταίους όταν σταμάτησε η έκδοση του περιοδικού ελάχιστοι συνέχισαν να ασχολούνται με τη λογοτεχνία εκδίδοντας αυτόνομα λογοτεχνικά έργα (ποιήματα και διηγήματα) όπως: Γιάνος Γεωργόπουλος και ο Τάσος Μανδόπουλος.

Αξίζει να αναφέρουμε τα περιεχόμενα των δύο τευχών του περιοδικού για να σχηματίσουμε μια πλήρη εικόνα της δομής, του ύφους και της ποιότητας της έκδοσης:

Στο πρώτο τεύχος δημοσιεύθηκαν τα ποιήματα: “Ειρήνη” του Γιώργου Καφταντζή, “Απ’ ότι αγάπησα” του Σταύρου Κοταμανίδη, “Ο πλάτανος” του Απόστολου Δημητριάδη, “Τα χέρια” της Μαίρης Στάρκου, τα “Μάτια” της Τασούλας Κωσταράκου και “Στη βιοπάλη” του Κώστα Αλμπάνη. Τα πεζογραφήματα: “Το ξερό δένδρι” του Γιώργου Τζιβέλη, “Κοντά στο Θεό” του Τάσου Μανδόπουλου και το διήγημα “Ένα παιδί” του Μάριου Αρέφη. Κείμενα ιστορικά, εγκυκλοπαιδικά, τέχνης και κοινωνικού προβληματισμού όπως: τα “Σταχυολογήματα από την τοπική Ιστορία” του Πέτρου Πέννα, “Τα ιστορικά σγαρλίσματα” του Λάμπρου, “Η πόντια Σουλτάνα, Μαρία Γκιούλ Μπαχάρ” του Στέλιου Μαρασλή, “Μεγάλες μορφές εφευρετών” ανωνύμου, “Η εξέλιξη της μουσικής στην Ελλάδα” του Α. Λαζάρου, οι “Ελληνίδες μητέρες” του Νίκου Γεωργίου Αλεξανδρίδη, “Ο κινηματογράφος και η επίδραση στην νεολαία” του Γρηγόρη Χατζηβασιλείου, “Η τέχνη στο θέατρο και ο σκοπός της” του Τάκη Πάρμεν και “Η ξένη πνευματική κίνηση” ανωνύμου.

Η ίδια περίπου διάδρωση των περιεχομένων ακολούθησε και στο δεύτερο τεύχος με ελαφρά αύξηση της λογοτεχνικής ύλης. Εδώ, αν και αυξήθηκαν οι εργασίες νέων λογοτεχνών, ο κορμός της ύλης φαίνεται ότι στηρίχθηκε στους συνεργάτες του πρώτου τεύχους.

Δημοσιεύθηκαν τα ποιήματα: “Κρυφοδάκρυα” του Σταύρου Κοταμανίδη, ο “Πόθος” του Γιάνου Γεωργόπουλου, “Η θάλασσα” του Κώστα Αλμπάνη, τα “Σύννεφα και Βορρηάς” του Απόστολου Δημητριάδη, “Σε καρτερώ” του Σπύρου Περιβολάρη, η “Θλί-

ψη” του Λαζ. Λαζαρίδη και η “Ευτυχία” του Λούη Οικονόμου. Τα πεζογραφήματα: “Ο θάνατος της πεταλούδας” της Πίτσας Τσάγκα, οι “Μονόλογοι και Ερωτήματα” του Ευάγγελου Τζαμπάζη και τα διηγήματα: “Νεκρή Πολιτεία” του Τάκη Πάρμεν, “Ευσπλαχνικός κόσμος” του Γιώργου Τζιλβέλη, “Η άπιστη Κλεοπάτρα” του Τάσου Μανθόπουλου. Η συνέχεια των ιστορικών κειμένων του πρώτου τεύχους: “Τα σταχυολογήματα από την τοπική μας ιστορία” του Π. Πέννα, “Ιστορικά σγαρλίσματα” του Λάμπρου, ένα εκπαιδευτικό κείμενο “Αθλητισμός και αγωγή” της γυμνάστριας Αλκμήνης Κίτσου, μια μελέτη με τα αρχικά Μ. Α. “Η θέση της γυναίκας στην κοινωνία” και άρθρα γύρω από τα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης, όπως: του Σ. Κοταμανίδη “Γιατί δεν έχουμε θέατρο στη πόλη μας” και “Ο κινηματογράφος” του Τ. Πάρμεν. Στο τεύχος αυτό δημιουργήθηκε μια φιλόδοξη νέα στήλη με τον τίτλο “ντόπιοι καλλιτέχνες” όπου σκόπευαν να παρουσιαστούν όλοι οι αξιόλογοι καλλιτέχνες της πόλης. Η αρχή έγινε με το ζωγράφο Γιώργο Ζλατάνη.

Και στα δύο τεύχη η ύλη εμπλουτιζόταν και με αναδημοσιεύσεις ποιημάτων καταξιωμένων Ελλήνων και ξένων ποιητών γεγονός που μαρτυρούσε αφενός τον προσανατολισμό που είχε η έκδοση προς το ευρύ κοινό και αφετέρου την παιδευτική και πνευματική διάθεση για μύηση των αναγνωστών στην υψηλή ποίηση. Δημοσιεύτηκαν ποιήματα από τους “Ελεύθερους Πολιορκημένους” Δ. Σολωμού, η “Προσευχή” από τη ποιητική συλλογή “Λυρικός Βίος” του Αγγ. Σικελιανού, το “Ρόδου Μοσχοβολήματα” από τη ποιητική συλλογή “Πολιτεία και Μοναξιά” του Κ. Παλαμά, ο “Κύκλος από θύελλες” του Γ. Θέμελη. Από τη ξένη λογοτεχνία: το ποίημα του Β. Ουγκώ “Ηλιοβασιλεύματα”, το “Τραγούδι” του Σαίξπηρ, τα “Πρόσωπα” του αμερικανού Ουίτμαν, το “Σονέτο” του Δάντη, “Η καρδιά της μάνας” του Richerpin, “Καρδιά μου” του Πούσκιν και το “Νυχτερινό Τραγούδι” του Johpin Goethe.

Στις τελευταίες σελίδες του περιοδικού υπήρχε η μόνιμη στήλη “Από μήνα σε μήνα” όπου καταγράφονταν τα πολιτιστικά γεγονότα που είχαν λάβει χώρα στην πόλη δηλ. διαλέξεις, θεατρικές και μουσικές παραστάσεις. Δημοσιεύονταν επίσης σχόλια και κριτική για επίκαιρα πολιτιστικά και πνευματικά ζητήμα-

τα όπως: η συντήρηση και προβολή των μνημείων, η στέγαση των αρχαιοτήτων, η στέγαση του Γυμνασίου Θηλέων, η ίδρυση δημόσιας βιβλιοθήκης, η επισκευή της θεατρικής αίθουσας του “Ορφέα”. Στο τέλος, ειδικός χώρος είχε δημιουργηθεί για την αλληλογραφία με το κοινό όπου δημοσιεύονταν γράμματα αναγνωστών, αλλά και οι απαντήσεις της σύνταξης.

Η κυκλοφορία του λογοτεχνικού περιοδικού στην πόλη των Σερρών ήταν ένα ξεχωριστό και σημαντικό πνευματικό εγχείρημα που επιχειρήθηκε στη δύσκολη μεταπολεμική και μετεμφυλιακή εποχή. Όπως αποδείχτηκε δεν βρήκε την απήχηση και την ανταπόκριση που έπρεπε από το κοινό και τους πνευματικούς ανθρώπους της πόλης και αναγκάστηκε για οικονομικούς κυρίως λόγους να σταματήσει να εκδίδεται μετά το δεύτερο τεύχος.

Να πως περιέγραφε, τρία χρόνια μετά, σε άρθρο στο περιοδικό της Καβάλας “Έρευνα” (τεύχος 53/ Ιανουάριος 1955) ο εκδότης του Σταύρος Κοταμανίδης αυτή τη φιλόδοξη εκδοτική λογοτεχνική προσπάθεια των νέων της πόλης: “Τον Νοέμβρη του 1951 είχαμε μια εξαιρετική αναλαμπή στον τομέα των εκδοτικών πνευματικών προσφορών. Κυκλοφόρησε στις Σέρρας το πρώτο και μοναδικό σοβαρό λογοτεχνικό περιοδικό των Σερρών ΕΠΟΧΗ που διευθυνόταν από συντακτική επιτροπή νέων με υπεύθυνο τον υποφαινόμενο. Δυστυχώς η έλλειψη κατανόησης από το πλατύ κοινό και η σκληρή αδιαφορία της διανοούμενης τάξης της πόλης μας εδίκασαν αυτή την φιλότιμη κι’ ευγενική προσπάθεια να ναυαγήσει και να σβήσει, ενώ πιστεύτηκε βάσιμα πως ήταν η μόνη αξιόλογη πνευματική κίνηση που σημειώθηκε και που θα μπορούσε να εξελιχθεί σε φωτεινό μονοπάτι μιας ανοδικής πνευματικής πορείας για τα Σέρρας. Έτσι με το 2ο τεύχος της (Γενάρης-Φλεβάρης 1952) σταματώντας η ΕΠΟΧΗ την έκδοσή της κλείνει μπορούμε να πούμε τον κύκλο των εκδοτικών προσπαθειών της δεκαετίας 1944-1955”.

Γιώργος Ν. Αψηλίδης

Οι συγγραφείς του τεύχους

● **Γεράσιμος Βώκος:** Είναι καθηγητής φιλοσοφίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. ● **Ελευθερία Μπέλμπα:** Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1969. Σπούδασε ελληνική φιλολογία στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης. Εργάζεται ως εκπαιδευτικός. Μέχρι σήμερα έχει εκδώσει έξι ποιητικές συλλογές. ● **Λευτέρης Μαυρόπουλος:** Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1962 μέχρι τα 18 έζησε στη Πτολεμαίδα. Το 1984 πήρε το πτυχίο της Νεοελληνικής Φιλολογίας από τη Φιλοσοφική του Α.Π.Θ. Από το 1987 ζει στο Χρυσό Σερρών και εργάζεται ως φιλόλογος στη μέση εκπαίδευση. Κυκλοφόρησε δύο μυθιστορήματα από τις εκδόσεις “Ινδικτος”. Το 1999 “Το πραγματικό παραμύδι που μας χώρεσε όλους” και το 2002 “Ο κάλυκας”. ● **Χρήστος Σαμαράς:** Γεννήθηκε το 1946. Ζει και εργάζεται ως γιατρός στην Ηράκλεια Σερρών. Επί σειρά ετών διετέλεσε Δήμαρχος με πλούσιο έργο, ιδιαίτερα στο χώρο του Πολιτισμού. Εξέδωσε την ποιητική συλλογή “Αμαξοστοιχία Συνόρων” (1997). Βραβεύθηκε σε δύο ποιητικούς διαγωνισμούς: το 1965 με την ποιητική σύνδεση “Περίληψη Ιστορίας” και το 1966 με τις “Περιπτώσεις Οδύνης”. Έχει συνεργαστεί με λογοτεχνικά περιοδικά και εφημερίδες. ● **Γιώργος Ν. Αψηλίδης:** Γεννήθηκε στις Σέρρες. Ερευνά και καταγράφει τη Νεότερη Ιστορία της περιοχής των Σερρών. Εργασίες του έχουν δημοσιευθεί σε εφημερίδες και περιοδικά. ● **Γιώργος Καρτέρης:** Γεννήθηκε στην Ερεσό της Μυτιλήνης και μεγάλωσε στην Αθήνα, όπου σπούδασε Μαθηματικά. Έχει εκδώσει τρεις ποιητικές συλλογές. Μετά το πρώτο του μυθιστόρημα, “Υπό σκιάν” (Εστία 1972), κυκλοφόρησαν δύο συλλογές διηγημάτων, “Σημείο αφής” (Περί τεχνών 1998), “Στον αστερισμό του κυνός” (Αμητός 1999) και τα μυθιστορήματα “Ένας Παντελής και μισός” (Εστία 1996), “Κάτσε καλά” (Εστία 2000) και “Ερωτες στην άκρη” (Εστία 2003). Έχει δημοσιεύσει δοκίμια, ποιήματα και διηγήματα σε περιοδικά και εφημερίδες. Ζει στις Σέρρες και εργάζεται ως καθηγητής. ● **Γιάννης Πέτκογλου:** Γεννήθηκε στο Ν. Σκοπό Σερρών. Είναι επιστήμων πληροφορικής, με μεταπτυχιακές σπουδές. Ζει και εργάζεται στις Σέρρες. ● **Χριστίνα Παπαδημητρίου:** Είναι Διδάκτωρ της Νεοελληνικής Φιλολογίας καθηγήτρια στο Μουσικό Γυμνάσιο Σερρών. ● **Έξρα Λούμις Πάουντ:** Αμερικανός ποιητής και κριτικός, ο οποίος άσκησε σημαντική επίδραση στην αγγλόφωνη λογοτεχνία του 20ού αιώνα και θεωρήθηκε ως “ο ποιητής των ποιητών”. Γεννήθηκε το 1885 στο Χέιλυ του Αϊντάχο των ΗΠΑ και πέθανε το 1972 στη Βρετανία. ● **Χρήστος Πολατιδής:** Γεννήθηκε στον Λευκώνα Σερρών το 1961. Σπούδασε στο τμήμα Χημικών Μηχανικών του Α.Π.Θ. Έχει δημοσιεύσει πλήθος άρθρων και μελετών σε εφημερίδες και περιοδικά. Το 2001 εξέδωσε την ποιητική συλλογή “Έπεα δάκοντα”. Ζει και εργάζεται στις Σέρρες. ● **Ο Σάκης Π. Αραμπατζής:** Γεννήθηκε το 1961 και εργάζεται στις Σέρρες ως δημοσιογράφος. Εξέδωσε τα βιβλία “Αναφορά Υπ’ Αριθμ. 16.4.92” το 1994, “Εκ του μη όντος” το 1998 και “Λοξός Αριστερά” το 2001, όλα εκτός εμπορίου.

Μικρός Πριγκιπας Cafe Bar

Ναυαρχου Βοτση 4
(νεος πεζοδρομος) Σερρες
Τηλ 2321062516

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ - ΜΑΚΑΡΑΣ Α.Β.Ε.Ε.
 ΒΟΜΗΧΑΝΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΞΥΛΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΚΕΤΟΠΟΙΑ
 ΠΑΡΚΕΤΑ - ΣΚΑΛΕΣ - ΠΡΟΦΛΑ

ΕΛΑΡΑ - ΕΚΘΕΣΗ: ΚΟΜΗΝΗΚΩΝ 9 - Τ.Κ. 021 23 ΣΕΡΡΕΣ
 ΤΗΛ: (23210) 53070 - 23409 - FAX: (23210) 23409
 ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ: 6 ΧΛΜ. ΣΕΡΡΩΝ - ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ 021 00 - ΣΕΡΡΕΣ
 ΤΗΛ: (23210) 76782 - 76898 - e-mail: emman@hol.gr

Ι. ΤΑΪΡΗΣ Α.Β.Ε.Τ.Ε.
ΛΑΤΟΜΕΙΑ - ΣΚΥΡΟΔΕΜΑ - ΑΣΦΑΛΤΟΜΙΓΜΑ

■ ΚΕΝΤΡΙΚΟ: 1^η ΧΙΛ. ΣΕΡΡΩΝ - ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ
 ΤΗΛ.: (23210) 50773 - 6 - FAX: (23210) 50777
 ■ ΛΑΤΟΜΕΙΟ: ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ - ΔΡΑΜΑΣ - ΤΗΛ: 697 2027555
 ■ ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΡΗΝΙΔΑ ΣΕΡΡΩΝ - ΤΗΛ: (23240) 91345 - 91080
 Α.Φ.Μ. 094406884

**ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ
 ΠΡΩΤΟΝΙΟ**
Ανώτατο Επίπεδο!

Πλ. Εμπορίου, Σέρρες, Τηλ. 23210 67147

ΙΣΟΛΟΓΙΣΤΙΚΗ
 ΛΟΓΙΣΤΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ

ΕΣΚΕΤΖΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ
 ΠΑΤΡΑΜΑΝΗ ΠΑΣΧΑΛΙΑ
 ΚΩΣΤΑΡΑΚΟΣ ΜΙΧΑΗΛ

ΣΕΛΕΥΚΟΥ 4, ΣΕΡΡΕΣ ΤΗΛ.: 23210 53954

ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΚΗ

Κωνσταντίνος Σέρρες, τ.κ. 62 102
 Τηλ. 23210 94999, Fax. 23210 98999
 email: info@lithografiki.gr

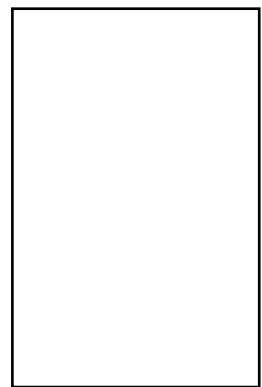

Nickolas A.
 ΙΟΜΟ - ΔΟΝΝΑ

Μεσογείων 14 Σέρρες, τηλ. fax (02221) 28168

ΑΝΘΟΥΛΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
 Α Ε Υ Κ Α Ε Ι Α Η

ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ 7
 ΤΗΛ. 23210 20338, ΣΕΡΡΕΣ

ΕΡΤ

ΕΡ*α*

**ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΟΣ
ΣΤΑΘΜΟΣ
ΣΕΡΡΩΝ**

ΟΥΖΟ ΜΠΕΝ

από το 1905

*αίξο - βάλερ - κρασί - ρετσίνα
τσιπουρά - αλκοολούχα ποτά*

Πλατεία Εμπορίου 8, ΣΕΡΡΕΣ

Τηλ. 23210 22875

www.ouzo-ben.gr - info@ouzo-ben.gr

ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ 2, Τ.Κ. 62 122 ΣΕΡΡΕΣ
ΤΗΛ.: 23210 58800 FAX 23210 58802
alevra@otenet.gr

